

(0)

(1)

Gral

Urednik
Zoran Hamović

Likovna oprema
Dragana Atanasović

Od Haitija do Madagaskara

Antologija frankofone priče

Priredila i prevela
Vesna Cakeljić

Pernata Zmija
i književnosti na francuskom jeziku

Govoriti danas o savremenoj francuskoj književnosti apstrahujući književnosti na francuskom jeziku, naročito one koje vode poreklo iz Afrike, sa Kariba i iz Indijskog okeana, bilo bi prava besmislica. Kolonijalna istorija Francuske, čiji se fizički tragovi progresivno brišu, stvorila je, sa izvoženjem francuskog jezika kao jezika u nastavi i u kulturi, uslove za književni procvat bez presedana.

Stoga književno stvaralaštvo autora iz Port-o-Prensa, Antananarivoa, Džibutija, Alžira, Sen-Denija sa Reiniona, Abidžana, For-de-Fransa, Brazavila, Poent-a-Pitra, Dakara, Por-Luija, Bamakoa itd. odskora puni kataloge francuskih, švajcarskih, kvebeških i belgijskih izdavača, uzdižući se na nivo najboljih književnosti ovih zemalja, žanjući nagrade, stičući, u prevodu, naklonost američkih, nemačkih, italijanskih, japanskih čitalaca, predstavljajući predmet naučnih teza i studija.

*

Književni časopis Pernata Zmija (Le Serpent à Plumes) nastao je 1988. godine, sa osnovnim zadatkom da predstavi deset novela i priča savremenih francuskih i stranih autora. Namerno smo se opredelili za odsustvo kritičkih tekstova, a da uprkos tome izdavački izbor odra-

žava istinsko promišljanje. Pošto je novela u to vreme bila žanr koji se malo cenio u Francuskoj, pronalaženje kvalitetne francuske novele predstavljalo je veliku poteškoću i našu pažnju su sve više i više privlačili pisci Afrike, Magreba, Antila, Indijskog okeana, Kanade, Švajcarske i Belgije.

Počevši od broja 8, koji je nazvan Frankografi (da bi se izbegla isuviše konotativna reč „frankofoni“), postalo je lakše uspostaviti ravnotežu sa francuskim tekstovima u sadržajima ove revije koju karakteriše jaka strana dominantna, učiniti da koegzistira jedan Francuz iz Pariza ili iz Marseja sa jednim Džibutancem ili jednim Malgašem. Autora više nije određivala samo zemlja porekla, već i jezik. I sasvim prirodno, ceo frankofoni prostor bio je shvaćen kao prostor francuskog književnog stvaralaštva velikog bogatstva, sa mnogostrukim društvenim, istorijskim, geografskim osnovama. Brojevi 10 (Afrika), 15 (Veliki karipski krik), 16 i 17 (Noć, Dan), 21 (Od Zanzibara do Jave) i 23 (Kanada, novi svet), omogućili su brojna otkrića ovih literatura.

*

Žerar Talman (Gérard Thalman), švajcarski slikar, u ilustraciji koju je naslikao za naslovnu stranu Frankografa, napravio je aluziju na odbijanje velikog švajcarskog pisca Bleza Sandrara od strane Francuske akademije, da bi istakao kako postaje izvesni jadni i nazadni duhovi, nostalgični za jednom Francuskom čije zračenje može doći samo iz Pariza, neprijemčivi za ideju da neki drugi centri kulturnog zračenja koji koriste francuski jezik.

Međutim, treba priznati ono što je belodano, francuska književnost, zahvaljujući doprinosu literatura zvanih frankofone, nalazi se na istorijskoj prekretnici, kao što je osamdesetih godina bila engleska književnost kada je otkrivala literature indijskog, afričkog ili antilskog porekla.

Pjer Astije
Pernata Zmija

Lui-Filip Dalamber

Makaronada

One večeri kada su Makarona otela tri naoružana čoveka i žestokim bubocima ga ugurala u gepek jednog starog zelenog džipa tojota korola, on je bio ugledan profesor koji je zarađivao za život dajući časove matematike u gimnazijama i koledžima Port-o-Krasa. Sem njegove lepote i naočitosti, koji su dan i noć opsedali snove nemalog broja devojaka iz dobrih kuća, pa i poštenih supruga, njegova harizma beše osvojila čak i učenice državne gimnazije Simon Bolivar, čuvene u celoj Salbundi po naročitoj tvrdokornosti. On je od onih ljudi čija ličnost, da ne kažem sâm pogled, oslobađa neku snagu, neku auru na koju čovek teško može ostati neosetljiv. Takvoga soja beše Makaron, po kazivanju hroničara obale. Ovi poslednji su ga, naravno, oduvek poznavali; mnogo pre no što sam ga ja sreo u okruženju ne baš tako povoljnom za onu vrstu prijateljstva koje će nas otada vezati. Njegove oči boje svetle havane iskrile su ljudskom toplinom. Svaki njegov pokret izgledao je proračunat, promišljen. Njegov mirni glas talasao je neku nepoznatu poeziju oko naših ušiju. Svako bi poverovao da on može raspolagati vremenom po svojoj volji. Međutim, u njegovom slučaju - više nego kod bilo kojeg drugog čoveka - jedna takva mogućnost pokazala se apsolutno nepojmljiva. Vreme ga beše primoralo da tužno broji dane, a da pri tom ni-

je znao na koju dolinu suza će izbiti taj dugi prelazak preko pustinje, i da sanja o putovanjima čija se zamišljena para penjala iz dimnjaka jednog nevešto našvrljanog broda na zidu njegove zatvorske ćelije. Kada ga ponovo sretoh, nakon dužeg vremena po njegovom oslobađanju, već beše postao Makaron Makluklu kome su se klinci iz Koridora Sedam-uboda-nožem rugali po vasceli dan.

Makaron beše stekao nadimak Bik Trosemenko, zato što je, kako se hvalisao, nosio pod šlicem jedan i po par uvek toplih muda, to vam je neka vrsta prirodne banke sperme i muškosti koja mi omogućuje da se vinem u ljubavne megdane i da u njima izdržim ceo jedan dan i dugu noć, ne klonuvši ni jedne jedine sekunde. Tamo gde bi drugi pišali krv, ja mogu, nabrušen dvadeset četiri časa, zalivati svojim dragocenim semenom najraskošnije i najtoplije vrtove. A u predvečerje života, kada bude vukao svoje dane nadvijene nad svojom slavnim prošlošću, poput neke stare oronule kule, imaće još uvek dovoljno metaka da nabada mlade gazele koje će biti spremne da jednim pokretom bedara pošalju na tepih njegove sede vlasi. Bazao je tako raspredajući svoju priču, praćen buljukom dečurlije i jedva dorasle, ali već bezobrazne služinčadi. Neće vala moje, Makaronove kosti (širom otvorenom šakom snažno se busao u prsa), kupiti kašičicom s poda pored kreveta, zato što nisam umeo da izađem na kraj s nekom kurveštijom. Pa makar to bila glavom i bradom Mesalina! Igrač je uvek dobar na rezervnoj klupi, Makarone; trebalo bi te videti na terenu, šalili su se momčići.

Niko nije bio glup, i svi su znali da je umesto tri uspaljena jaja Makaron gajio svoju kilu staru dobrih deset leta, koju je danju i noću milovao pretresajući ljubavne avanture, čiji je početak rujanje ljudi sa obale mora vraćalo sve do Potopa. Izraslina što mu štrči pod pantalonama je od toga, samo od toga, klepetala je na

sva zvona jedna dama čija je kosa boje bibera i soli obećavala da ona ponešto o tome i zna. Ako u njemu treba tražiti neki dar prirode, radije valja baciti pogled na njegovu glavu, koja toliko liči na kvrgavu tikvu da ih čovek lepo može pobrkati, zaključi ona. Po mišljenju jednog prekaljenog lisca sa noćnih kejova, koji ih je oboje poznavao iz mladih dana, ovaj jed željan da uništi sliku Makaronove muškosti beše duga priča. Moj prijatelj je izgleda javno odbacio, ima tome tridesetak godina, prve pokušaje dame koja se, pak, zaklela da će mu nataći burmu na prst. Ona je još manje bila spremna da mu oprostí njegovu hladnoću jer se, u nadi da preokrene situaciju u svoju korist, svojski trudila da odbije uporno udvaranje obožavalaca. No, Makaron nije učinio ništa; a udvarači odmagliše jedan po jedan, napustivši ovu čuvarku jednog devičanstva koje više niko, barem nijedan sin iz dobre kuće, nije priželjkivao. Danas bi ona mogla da *deviči* u slavu Sina čovečijega, došapnu mi stari lučki istovarivač, u jednoj pentikostalnoj crkvi tik u podnožju ogoljenih planina što se protežu uz obalu. Ali čovek se nasluša svega i svačega u Port-o-Krasu! Pa ipak, klinci iz Koridora Sedam-uboda-nožem veoma brzo uvrstiše trač stare bogomoljke u svoj repertoar.

Makaron govno glavi tikvog glavi! Makaron Makluklu!

Teško je reći kako se tačno rodilo moje prijateljstvo sa Makaronom. Nije da se toga ne bih setio zato što ono vuče korene od pre toliko vremena, ja, naprotiv, čuvam u sećanju sve pojedinosti našeg druženja; ali sagledane pod izvesnim uglom, okolnosti mogu izgledati anegdotske. Naime, bilo bi sigurno zanimljivo ispričati rđave postupke čija Makaron, *politički* zatvorenik zadužen da zajedno sa ostalim drugovima gradi novu kuću komandanta utvrde Deset rukavaca, beše žrtva. Međutim, uslovi u kojima preživljavaju politički zatvo-

renici u onome što se naziva Trećim svetom su, tako reći, svima poznati. Nije, znači, zaista neophodno da to ovde napominjemo.

Prva stvar koja me je zapanjila kod zatvorenika beše njihovo ponašanje. Bez obzira na mojih dvanaest godina, nisam mogao da ne uvidim sličnost između njihove sudbine i sudbine zombija o kojima su nam služavke pripovedale priče, u smiraj dana. Zatvorenci-zidari imali su staklast pogled, okretali su mešalicu, rukovali lopatom ili mistrijom sa istim onim mehaničkim kretnjama živih mrtvaca kojima je Salbunda delimično dugovala svoju glasovitost na međunarodnoj pozornici.

Neću govoriti ni o okolnostima koje su okružile Makaronovo hapšenje. Čemu? Sigurno bih mogao da mu izmislim jednu celovitu biografiju; da pričam, na primer, da ga je isprebijao, jedne večeri, dok se vraćao iz uobičajene posete svojoj verenici, čopor pasa u civilu. To je moglo takođe da se desi za vreme neke racije koju je upriličila vladina politička policija, iz isto tako slučajnog razloga; jedna grupa geriljerosa krajnje levice podruguje se ujka-vojnima¹ već dve nedelje i ovi odlučuju da obuzdaju njihove moguće saučesnike; ili tokom obične rutinske premetačine, samo da zatru kod intelektualaca sve prevratničke misli.

Evo ipak jedne važne pojedinosti: podne je, blagoslovi nas, Gospode, blagoslovi ovo jelo i onu koja ga je spremila... Amen! Uvek sam zaključivao pre ostalih. Zatim bih progutao pola svog tanjira sa takvom proždrljivošću da je moja starija sestra izjavljivala kako imam dodatne zube u grlu. Na kraju ćeš jednog dana sagoreti ždrelo zbog tako halapljivog proždiranja vrela hrane. Nije znala istinski uzrok mog ponašanja. Od pre nekog vremena, pošto sam pobedio svoju legendarnu oblapornost, ustajao sam od stola i nosio Maka-

¹Aluzija na ujka-makute (v). Prim. prev.

ronu deo tog hleba nasušnog o kome je govorila molitva, koji je on ravnopravno delio sa Sakatim... Ova priča izgledaće bez sumnje komična, ali ja je ističem, jer su me smatrali najvećim žderonjom obalskog pojasa. Moja reputacija beše se proširila celom Salbundom, prešla port-o-krasovsko primorje da bi se pronela i dalje od Srednje Amerike. Gradski oci čak smisliše, u jednom trenutku, da me prijave na takmičenje s nekim momkom koji je došao s jednoga ostrva blizu Venecuele. Plakati koji su obećavali žestoko nadmetanje, Monfiston Glava-bez-tela protiv strašnoga Ti Lolita, behu već gotovi. Što se mene tiče, proždirao sam, da bih se uvežbao, sve što bi mi dopalo šaka. Appetit mi naraste do te mere da mi kod kuće više nisu poveravali kupovinu namirnica. Porodilje u komšiluku nisu više pribegavale mojim uslugama kad je trebalo da daju flašicu svom dojenčetu. Borbu je međutim zabranila vlada, plašeći se izvlačenja kakve političke koristi ili, još gore, štetne propagande zapadnih novinara: PREHRAMBENI DVOBOJ U ZEMLJI GLADI. Kako sam onda mogao odvajati iz svog tanjira da bih dao nekom drugom? Odakle sam crpeo taj stoicizam?

I druge ličnosti okupljale su se oko Makarona, ispunjavajući taj period moga zamomčenja. Patrljak, *alias* Sakati, bivši kradljivac stoke, kome su odsekli desnu podlakticu u nekoj od njegovih krađa. Kaplar, koji je postao vojno lice da bi izbegao besposlicu i tako pomogao svojoj braći da ne dožive istu sudbinu kao on. Kariba i Monfiston. Beše leto. Mesec juli plavio je Salbundu vrućinom. Naveliko sam koristio svoja tri meseca školskog raspusta i retke trenutke pauze koju su uživali radnici da se nađem svakog popodneva sa svojim profesorskim drugarom ili zatvorskim prijateljem, kako vam već odgovara da ga zovete. Kretali bismo tada u duge šetnje kroz istoriju zemlje, ali, takođe i nasdasve, kroz istoriju Karipskog arhipelaga. Videvši Makarona kako hoda široko raskrečenih nogu, kao da je

držao između butina ogromnu fudbalsku loptu; videvši ga tamo, u onim smešnim klošarskim ritama, kao da sam čuo njegov mirni, razgovetni glas kako prelistava u mojim zadivljenim ušima najlepše stranice cele istorije Kariba. I doista, beše tu pomalo čarolije, pa čak i mnogo; izlaganja toliko poučna, koja bih danas bio sklon da nazovem prostodušnim. U to vreme, oni za mene behu otkriće, tim uzbudljivije što su Makaronove priče više uzajmljivale svoju formu od karipskih pri-povesti.

Kariba (odbacivao je množinu Karibi), to vam je bila jedna lepa i ogromna zemlja iz koje je ljudska pustolovina izvukla svoje najslavnije zasluge. Prvi čovek zvao se Lukvo i od njega su, izašavši iz dvostrukog zaseka u njegov pupak i jedno bedro, potekli Ahinaon, Kurumon, Rakumon i Savaku koji behu, kasnije, pretvoreni u zvezde (ponekad ih, noću, po vedrom vremenu, možemo videti kako krstare iznad naših glava). Potom će se ovde naći Tainosi, Šemesi, Aravaki, Karibi, neustrašivi i besprekorni ratnici. Neki od njih mora da su se popeli morem, došavši sa severa Južne Amerike. Mada nisu govorili dva sasvim istovetna jezika, Ciboneji sa Kube uspevali su da se sporazumeju sa domorocima ostrva Aiti. Drveće se povijalo od plodova, ne zna se koje je bilo zrelije za berbu. Žene su otkrivale svoju blistavu nagotu bez lažnoga stida. Na samu tu reč, Sakati stade da se smeje svim svojim zubima, kao i svaki put kada se u njegovom prisustvu pričalo o ženama. Kaplar takođe. To je druga pojednost iz odnosa između vojnika i zatvorenika koja je privukla moju pažnju. Ti ljudi, koji se, međutim, behu zatekli na dve sasvim različite strane zakona, bratimili su se čim bi se pomenula žena. I smejali su se saučesničkim smehom. Zatim dođe *njihovo* otkriće, bolje reći najezda, i kolonizacija koja rasparča zemlju i duhove. Dodoše neki novi ljudi i nova mržnja.

Makaron Makluklu! Makaron tikvojajonja! Klinici iz Koridora Sedam-uboda-nožem unosili su talase svoga smeha isto tako visoko kao i podnevno sunce. Jadni Makaron svaki put bi zbog toga đipio tražeći neki predmet, dršku od metle ili koren bilo kakve biljke, koji bi mogao da posluži kao bič za kažnjavanje te nevaspitane balavurdije. On u zaletu zaplete noge u pantalone koje je uvek imao muke da podigne na željenu visinu zbog izrasline od kile. Nađe se na zemlji, urlajući iz sveg glasa:

Bitange male! Samo mi dovedite svoju mater, pa ćete videti hoće li da odoli ovom tromudom Biku!

Jednoga jutra, ne videh da je došao Makaron. Toga dana doživih jedno od najgrozomornijih prepodneva svoga života, pogledajući svakoga časa na veliki zidni sat u salonu, koji je polagano krunio svoje minute. To mi oduze mnogo vremena, čak i suviše, po mojoj računici, ali najzad dođe vreme ručka. Sakati mi saopšti da Makarona muče stomačni bolovi, izazvani lošom ishranom u zatvoru i da, prema tome, nije mogao doći da radi. Moja mladost koja se tek budila nije uočila njegovo ustezanje. Doznah kasnije, od Kaplara, prave uzroke njegove bolesti. Ta užasna vest me rastuži i odrazi se čak i na moj ozloglašeni apetit. Od toga dana, počeh da jedem kao i sav normalan svet. Žderonja kakav sam bio preobrazi se u setnoga momčića, kome jedini pravi drugari behu istorijske knjige o Karibima. Noću i danju, produbljivao sam znanja čije je seme ubacio Makaron – možda jedino koje je igde posejao na nežnu zemlju mojih mladih godina.

Sakati je izgleda i sam bio isto tako očaran kao i mojih dvanaest godina. Katkada, čak i često, Kaplar bi prišao našem triju da sluša kako priča profesor. Taj spokojni glas morio je moje detinje noći i snove. Što sam više mislio na njega, snažnije je u meni navirao, poput dečakčoga dozrevanja, veliki karipski krik. Ne-

deljom više nisam učestvovao razdraganog srca u vesternu koji je okupljao klince iz mog naselja na temeljima buduće kuće. No, to mi beše zapamćeno, bez navaljivanja mojih drugara u ludorijama. Zato bih se našao, često protiv svoje volje, u taboru indijanaca ili kauboja, a ovi poslednji su pokušavali da osvoje teritoriju urođenika, omeđenu putanjama jaraka.

Španci su prišli obali u zoru, nakon nasumičnog prelaska preko mora, dugog i teškog. Zemlja! povika stražar s vrha svoga jarbola. Sasvim drukčija beše reakcija Kristifora Kolumba koji je istrkao durbin iz mornarevih ruku. *Es una maravilla!*² izrekao je on opazivši karipsku zemlju; tako, barem, stoji zapisano u četiri petine knjiga. Neki međutim tvrde da mu se, pod valom prijatnog uzbuđenja, povratio njegov denovljanski akcenat; biće da je povikao na italijanskom: *è una meraviglia!* U svakom slučaju jasno je da je poverovao kako je otkrio Obećanu zemlju. Aravaki, lica namazanog orlean-bojom, čekali su ove morske vitezove. Na plaži beše priređena velika gozba za njihovu dobrodošlicu. Areitosi i Sambe prikazaše improvizovana čudesa dok su mlade tek dozrele devojke utabavale fini pesak svojim plesom, nudeći svoje obnažene grudi svežem jutarnjem pogledu i blagom milovanju morskog povetarca. Beše to igra radosnica u jednom idiličnom dekoru. Španci nisu verovali svojim očima.

Upijao sam svaku reč Makarona čije su trepavice blistale nekim neobičnim sjajem. Noge su mu doslovce bile na drugom svetu. Kaplar je, s puškom u krilu, učestvovao sa nama u tom velikom putovanju Početka. Bilo jednom... I Španci se iskrcaše usred tog lepog sveta, zasenjeni jednim takvim duhom gostoprimstva i takvim smislom za svetkovinu. Boravak u iskopinama prošlosti, tako blizu Makarona, gušio je u meni svako nadahnuće za umešnu igru vojnika i Apača. Kad sam

²To je čudesno, divota. Prim. prev.

bio među prvima često se dešavalo da me uhvate. Moje otupele ruke držale su luk ili kolt, ali moj duh bi odlutao daleko od bezbrižnosti naših igara. Makaronovo okrvavljeno telo ležalo je ispruženo na podu jedne tesne ćelije metar sa dva, sa odećom u ritama. Spolovilo mu je visilo van pantalona, nepomično. Da li je još disao? Ne, Makarone, nemoj da umreš. Ti si ucrtao put pod mojim detinjim koracima, ali ostaje mi još mnogo toga da naučim. A zatim, ima i druge dece koja gore od iste želje kao i ja da upoznaju istoriju zemlje na kojoj smo naseljeni. Živi da im kažeš! Živi da nam kažeš! Ta budućnost koju oni traže, koju svi mi tražimo, ugovorena je sa zemljom, našom zemljom. Zemljom celih Kariba. Drvo raste samo ako je njegovo sparivanje sa zemljom istinsko i snažno. Ali pre toga, zemlja treba da proživi lagano vrludanje kiše u svojim žilama. Jalo-va zemlja daje samo kržljave, mrtvorodne biljke. Živi, Makarone, živi! Ruke uvis, Indijanac Monfiston! Ruke uvis!

Svetkovina preplavi ceo dan i razli se u raskoši pesama i plesova na zoru novoga dana. U sveopštoj uzavrelости, Aravaki ne primetiše teške oblake koji su se gomilali na sivom nebu mržnje i požude. Ne opaziše ni veliki drveni krst kojim je Kolumbo vitlao oholom rukom. On će podstaći najveće rasno desetkovanje i najmonstruozniju trgovinu ljudima koje je čovečanstvo ikada doživelo. Sa tih karavela iskricali su se gusari i morski flibustijeri svakojake fele. Kopno se ubrzo zao-rilo od varvarstva tih prekomorskih ljudi čudnih jezika i običaja. Bio sam modar od besa. Videvši to, Makaron mi nežno prođe rukom kroz kosu i nastavi svoju priču. Stanovnici arhipelaga mora da su doznali kasnije, i na svoju štetu, da su ti bogovi koji su stigli morem bili, u stvari, đavolji izaslanici. Ali toga dana, oni su primili te goste; mlade lepotice baciše svoju vrelu put u zenice konkvistadora prepune pohote.

Makaron tikvomudonja! Makaron rezervno mu- do! Prljava balavurdijo! Ja, Bik Trosemenko... I Maka- ronova izbezumljenost odgovori na zadirkivanje deča- ka. Ovi poslednji prolazili su zviždućuci jednu pesmicu sastavljenu takoreći u njegovu čast. Što im je omogu- ćavalo, uveče, da ga ujedaju a da ne uzbune ceo kori- dor. Ali Makaron, već kod prvih nota, sa treskom otvori oba krila vrata svoje kuće i dobaci u noć svoje pogrde za klincima koji, po običaju, zbrisaše smejući se. Glas prasnu pod nebom od mastila:

Mangupi! Moja tri bikovska muda neće poštede- ti vaše majke!

Jedne druge večeri, on se vraćao svojim teškim ko- racima, gegajući se pod teretom otromboljene kile, po- kušavajući široko raskriljenim rukama da povrati rav- notežu poremećenu alkoholom koji je podnosio veoma loše. Dečaci, sakriveni iza zida jedne susedne kuće, iskočiše iz pomrčine:

Patak! Patak tromudi! Bik jajonja!

Nadimci su sipali k o iz topa, dok su odjeci u noći pojačavali glasove i beskonačno ih ponavljali u Maka- ronovim razdraženim ušima. Jedan stariji bolje reći uvažen čovek otvori prozor i tornjajte se kući, protuve male! Makaronovi koraci odvukoše za sobom umor i jad, odvukoše mrak koji on ponovo nađe iza svojih za- mandaljenih prozorskih kapaka. A njegov glas produ- ži solilokvij koji su horski pevali derani iz Sedam-uboda-nožem.

Bulažnjenje, reći ćete. Ali, možda je on sebe u svo- jim snovima, noću, zaista video sa tri uspaljena muda, koja su kod njega postala i više nego opsesija. Ovo je doduše blagi eufemizam, jer teško je, pa i nemoguće, naći u francuskom jeziku označitelj koji bi mogao upu- titi na stvarnost koja nas zanima. Odgovoriću na ovu poteškoću jednom metaforom da bih pokušao da pre- nesem stanje duha u kome se nalazio moj prijatelj ne-

tom posle izlaska iz zatvora. Bilo bi dakle bolje govoriti o opsednutosti, u vuduovskom smislu te reči. Makaron je doista bio kao opsednut svojom idejom o tri muda, nalik verniku koga je uzjahao *loa*. Oboje, u tom tren- utku, postaju jedna jedina i ista osoba. Otada ne mo- žemo govoriti o pojedincu drugačije nego kroz ispolja- vanje božanstva koje on otelovljuje. Postojala je, u Makaronovom slučaju, projekcija salbundskog narod- nog verovanja u ono što je tipično vuduovsko.

Dečaci, predvođeni Zegujadom, stigoše u družini, jednog podneva. Makaron, sedeći u dvorištu iza ku- će svoje stare bake, potpuno razgolićenog donjeg de- la tela, sunčao je svoju kilu. Po rečima dečaćića, svi sunčevi zraci slivali su se ka njoj, te je ona blistala tak- vim sjajem da bi čovek poverovao da je neka zvezda pala s neba, zadržavajući još uvek svoj noćni blesak. Makaron, *ma* viknu jedan glas, *klu* preuze drugi, i svi odgovoriše horski: *klu*, Makaron makluklu! Jedan od njih drznu se čak da ga nazove ujka makutom, ali to beše kratkoga daha: ostali ga upozoriše da je prevr- šio meru. Stoga su više voleli tradicionalno Maka- ron makluklu što natera jadnika da besno skoči i navuče svoje pantalone, pre nego što riknu, glasom od koga je zadrhtao čak i stari skoro stoletni hrast u dvorištu:

Dovedite mi svoje majke i videćete već šta ću da im radim. Bando protuva!

A derani strugnuše smejući se na podnevnom sun- cu, koje beše vođa hora Makaronove kile u istoj meri kao i uobičajeno sprženo kokošije pero koje je, pak, imalo moć da je natera da pišti nalik mehuru nekog balona koji bi probušili iglom.

Neki su radije pokušavali da pristupe fenomenu Makaron iz jednog drugog ugla. Ta opsesija, rekli bi oni, bila je potpuno glupo obelodanjivanje onoga što je on držao u svojoj podsvesti. Makaron, poput goto-

vo cele one Amerike smeštene južno od Rio Brava, mora da je bio mačo koji nije bio svestan sebe. Meni ne bi palo na pamet da ih razuveravam kada je glasovita veština žena ovoga kraja znate već u čemu. Crnkinje i mulatkinje arhipelaga sposobne su da vam izbiju iz glave vaše *Verujem u Boga* u samom podnožju oltara svete pričesti. Živeti pored jednog takvog izvora uživanja, a ne moći obavljati svakodnevna i raznovrsna umivanja mora da nije lako za muškarca. Priča se da je jedan predsednik Republike, u vreme kad više nije imao muda ova se behu skupila pod snažnom moći prokletstva *loe* Desalina, razjarenog što ga je uhvatio u pljački državnih kasa prodao celu zemlju za lepe oči (i ostalo) jedne mulatkinje. Ali, ukoliko me služe moja sećanja, Makaron je bio daleko od mačoa.

Napravimo od ovog neskladnog konglomerata jednu jedinu zemlju. Neka svaki kraj ima svoje osobnosti, ali stvorimo jedinstvenu zemlju čije bi drveće disalo jednim jedinim i istim plućima. Korenje crpe svoju hranu iz istoga soka, Monfistone, zašto ga grane ne bi podražavale? Makaron je držao bradu naslonjenu na desni dlan, očiju izgubljenih u prostoru, daleko ispred sebe, pod Kaplarevim zadivljenim netremičnim pogledom. Međutim, negde u sebi osećam da ćemo se sastati kao prava braća, da bismo opet dali ovoj velikoj zemlji njen davnašnji sjaj. Biće potrebno da se borimo, Monfistone, svim snagama. Da bismo ponovo spojili jedne s drugima sve deliće zemlje. Bore, mnogobrojne, što su iscrtavale svoje arabeske na Patrljkovom čelu, otkrivale su ogroman napor koji je on razvijao da bi pratio izlaganje. Makaron je govorio duže nego obično. Duga tišina usledila je nakon njegovog ćaskanja, kako je nazivao časove iz istorije Kariba koje nam je sa žarom držao. Posmatrali smo sunce dok je okončavalo svoju svakodnevnu putanju na rubu Antilskog mora, tik iza katarki što su se klatile napred-nazad, u daljini,

sa slašću; više pod težinom sićušnog trčkanja istovarivača nego od morskog lahora, odsutnog u ovaj svršetak sutona. Sutradan, neću više moći ponovo da vidim svog prijatelja i učitelja.

Makaron se nalazio ovde, tačno preda mnom, čak me i ne prepoznajući. Osetih kako mi se kapci naduvavaju od navale suza. Zašto sam se borio u MRC³? Čemu one besane noći koje sam provodio opisujući ta ostrva šibana solju? Karaibe-ho! Ja sam žena napuštena na žalu istorije u bračnoj postelji. Ko će opevati dan za moje zene željne sunca? To sam ja, žena koja je sklopila savez sa okeanom za jednu noć zadovoljstva. Zora nas je iznenadila u našim igrarijama, a moj ljubavnik je pobegao pre svitanja. Ko će opisati sunce na kraju mojih bezbrojnih patnji? Ko će reći život?

1, 2, 3, 4! Makaron Makluklu!

To sam ja, General Bik Trosemenko...

³*Mouvement Révolutionnaire Caraïbe* Karijski revolucionarni pokret. Prim. prev.

Miris tvorova u šumi

Probudio sam se loše volje.

Bio sam kivan na sebe što sam sinoć podigao slušalicu. Na drugom kraju žice bio je neki tip koji je tražio baš mene. Zvao je svuda, na moju kuću, kako reče, kod mog izdavača, konačno je došao do ovog telefona na selu. Bio je producent na radiju, hteo je da posveti sat-dva Haitiju, još uvek nije znao šta će i kako će. Laskao mi je, nazivao me frankofonim piscem, ne znam šta mi bi te sam prihvatio.

Momci iz vremenske prognoze opet su vrteli isto, ono za oluju. Ovoga puta biće izgleda pun pogodak. Dovoljno je, tvrdio je jedan glas ko iz šerpe, dovoljno je pogledati oblake koje navlači zapadni vetar, to će progresivno zahvatiti Italiju, Nemačku, ustupiće mesto jednom mnogo prijatnijem vremenu. To što je on govorio stojeći, ja bih mogao isto tako dobro da kažem ležeći.

Otišao sam u vrt, podigao sam glavu, nije imalo šta da se vidi. Vratio sam se na stvar, uz svoj jogurt u kuhinji, misleći da upravo gubim vreme, da ću izgubiti vreme i šta ću ja tu zapravo moći da pričam na tom govnerskom radiju. Okrenuo sam se ka Drobizrnju koji nije imao odgovor na ovo pitanje: mrdnuo je jednim

uhom, zatim drugim, zatresao ćubicom, ma kakvo mišljenje, koješta.

Sišla je Sid, pridružila nam se u kuhinji. Bila je još uvek malčice sanjiva, rekla je zevajući u ruku: Ana takođe hoće da se vrati u Pariz ja ima ovde da ostanem potpuno sama. I ako nemam ništa protiv, pošto ona ne stanuje daleko od mesta na koje idem zbog emisije, ona bi radije da pođe mojim kolima. Rekao sam: kako god hoćeš, meni ne smeta. Dodala je, Bog zna zašto, na kraju krajeva ću otići u Afriku ovog leta. Odgovorio sam ja ni za šta na svetu ne bih išao u Afriku ovog leta, ni ovog leta ni bilo kad. Pre svega ima gomila zveri u Africi a toga se užasavam. Pogledala me je preneraženo, otišla je.

Jedan smešan spaček, išaran blesavim crtežima, izleteo je ispred mog starog rovera. Sid mu je besno odmerila rukom. Ja ne sanjam da promenim san, rekoj joj. Pogledala me je, nasmešila mi se, siguran sam da je ukapirala, ali potpuno mi se fućkalo kapira li ona ili ne, nije mi bilo do razgovora, pa ipak nisam prestajao da pričam, za sve vreme puta koji je promicao.

Napisao sam jednoga dana strašnu stvar: ako postoji nešto što nikada neću oprostiti diktaturi, to je vreme koje smo verovatno zbog nje izgubili. Na one deklaracije za koje se nikada ne zna kome su upućene. Onima koji su izgubili svoje vreme? Oni nemaju moć. Oni često imaju hrabrost. Biće da nas ta hrabrost nije sprečila da gubimo vreme. Onima koji imaju moć i koji kradu vreme drugima? To su ljudi sa kojima više nije neophodno razgovarati. Kad se pređe izvesna granica, postoji puščani metak u tintaru ili ništa. Opet sam video krv.

No, nisam verovao u moć pušaka.

Više ne.

Poverovao sam u to u jednom određenom trenutku.

Ne za dugo.

Nadovezao sam se jednom tiradom čija mi beznačajnost uopšte nije izmakla. Preko glave mi je generala, njihovih gvozdenih odlikovanja, odlikovanja od papira, odlikovanja od čokolade, odlikovanja od kartona. Njihove grudi ne bi bile dovoljno široke za sva odlikovanja koja bismo im mogli poslati.

Razgovarao sam tako sa samim sobom već dobrih pola sata, najmanje. Sid se smejuljila.

I evo, mi upravo i dalje gubimo vreme, mada bismo imali preča posla. Upravo gubimo vreme na ljude koji samo misle na to da prosperu još više krvi na tlo koje je već nalokano krvlju. Čak se i ne vidi gde se u svemu tome nalaze njihovi vlastiti interesi. Oni će postati sve gori. Ako ih ne zaustavimo na vreme. Nevolja je u tome što te budale imaju uz sebe druge budale.

Druge interese, i čvršće.

Pomenuo sam emisiju, koja možda i neće ispasti tako loša, dodavši da ako hoće može da dođe. Odgovorila mi je da hoće, svratila bi najpre kući, da ostavi prtljag. Kakav prtljag? Imala je samo jednu kožnu torbicu, spuštenu na zadnje sedišta, pored Drobizrnove korpe. I nema bogzna šta unutra, kad bolje razmisliš.

A ja sam vukao sa sobom zemlje, knjige, patnje, teška sranja.

I misli suviše teške za moju jadnu glavu, suviše mračne. Dok sam pokušavao da se parkiram pred njenom kućom, zaista ne mnogo daleko od radija, misleći na sve one stare crnce u njihovim invalidskim kolicima, to mi je dalo ideju za muzičku podlogu emisije. Gledao sam je kako vesla među pustim tezgama jedne narodne pijace koju sam slabo poznavao. Narodne, konačno, pijace. Reči su počinjale da mi migolje između ruku, jegulje uvrnutih znakova, ako pretpostavimo da se ikada behu zaustavile, one su zapravo nastavljale, i to je bilo nešto između mene i njih, doskočiću ja vama.

U kolima sam lupao glavu kad mi je ponovo iskrsla pred očima, bila je gotova suviše brzo, taman kad sam se nameštao da čekam. Zadržala je svoje crvene sandale, presvukla se u druge farmerke, malo šire, bila je divna. Smišljao sam šta da kažem a da ne zvuči suviše idiotski, ni suviše izveštačeno. Kad pre, bila si brza, dobacio sam, isturivši se iz kola. Predložio sam da ih, na kraju krajeva, ostavimo ovde, pošto su dobro parkirana a zgodno mesto za parking tamo nije izvesno. Imao sam želju da hodam. Uzeo sam Drobizrnovu korpu. Retko idem na radio ili na televiziju bez njega.

Hodali smo, kratkim koracima, sve do Sene. Mnogo volim taj svet. Šteta što tu ima, između dve ili tri carolije, priličan broj arhitektonskih razočarenja. Pariz se, srećom, ne da tako lako poružniti. Dokle god bude Sene, i one svetlosti koja je odsevala u očima jedne prolaznice.

Stepenište.

Zastakljena vrata.

Jedna ljudeskara u tamnoplavom odelu i s kravatom na tufnice kobajagi proverava identitet. Nehajno pokazujem svoju nevažecu pres karticu, guram Sid ispred sebe, jednim jedva primetnim pokretom, dotaknuvši joj prste. Nisam mogao da odagnam misli da sam se upecao. Da bih dobio na vremenu, svratio sam kod prijatelja koji rade u studiju za montažu. Pod je bio zasut otpacima glasova, korpa za đubre se presipala snažnim idejama u plastičnim vencima, mislio sam da je to mesto za snažne ideje kao i svako drugo. Iz ljubio sam svoje prijatelje, jednu sjajnu plavušicu i jednog ridokosog koji ima onu maniju da ljubi sve redom, jedanput, dvaput, tripud, četiri puta u obraze, predstavio sam im Sid, oni su pozdravili Drobizrna, rekao sam da sam sateran u čošak, u najgorem trenutku, pišem i tako. Oni su se šalili, dobro je to za tvoju ludu glavu.

Iz čistog sujeverja, uzeo sam telefon, pozvao sam Gastona. Javio sam mu da sam se vratio u Pariz, idem da ćaskam na radiju, reći ću mu uskoro kada će to da ide. Dobio je moju poštu, naravno. Još nema vesti od Dženi, prokomentarisao je. Preklinjao sam Gastone Gastone Gastone, upinjući se da ne budem neprijatan, treba definitivno izbegavati pominjanje te osobe, to je svršena stvar, lepo sam mu to rekao i veoma sam ozbiljan.

Ne želim više da slušam priče o Dženi.

Nastavak se odvija u hodniku gde, nanovo u pokretu, zastajemo pred automatom za piće, podmećem plastičnu čašu pod sipač, Sid ubacuje desetofrank u metalnu pukotinu, htela je kafu bez šećera, pritiska odgovarajuće dugme, mašina krklja, bljuje toplu vodu, čuti, zatim ništa, iznova počinjemo operaciju, sa drugim desetofrankom, pritiskam na dugme za veoma slatku kafu, koju sam ja hteo, *idem*, ne nije istina, kakav geg, stao sam da lupam po toj nepokretnoj masi, najpre blago, potom obazrivo, najzad moji udarci postadoše tako divlji da me Sid povuče za rukav od jakne, hajde Ferdinande, pusti, ostao sam za trenutak ukočen pred čudovištem koje nam se podrugivalo, škljocajući zglavcima na prstima kao neka protuva, krenusmo pošto sam ga počastio jednim munjevitim pogledom ubice, verovatno sam sve učinio da bih kasnio mislio sam, ne verujući mnogo u tu suviše jednostavnu istinu, a bilo bi tu i drugih, istinâ, isto tako jednostavnih, isto tako neodgovarajućih.

Otišli smo u studio gde sam smesta zatražio da mi puste Čarlija Mingusa. Asistent tipa koji me je pozvao, jedan visoki i mršavi bradonja, prvi crnac u Francuskoj koga sam video na ovom poslu, uzeo mi je iz ruku Drobizrnovu korpu, spustio je u jedno čoš studija, zatim je odskakutao u diskoteku.

Našli su ploču. Ta stvar se zvala *Haitian Fight Song*⁴, objasnio sam, pesma o haićanskoj borbi. Muzika koja je u isti mah nežna i žestoka. Akordi kontrabasa koji rastu. Sve dok se ne shvati da je Mingus besan. Mingus je poverio više ne znam kome tu običnu činjenicu. Govorio je da ne bi uspeo da izvede *Haitian Fight Song* da nije bio besan.

To je stvar, nastavih, posvećena narodu Haitija. To je omaž junaštvu jednog naroda koji je stekao nezavisnost početkom prošloga veka. Naroda čiji će jedan od prvih poteza biti da pozove crne robove iz Sjedinjenih Američkih Država da pobegnu sa plantaža Juga i da se sklone na Haitiju. Gde behu prihvaćeni. Za neke, to je dobro prošlo. Za druge, loše. U svakom slučaju, ustanovila se tradicija jedne gostoljubive zemlje.

Sid je sedela u fotelji pored mene, blago povučena unatrag. Ponekad bih se navalio na mikrofona, kao da sam se plašio da me neće čuti. Drugi put bih se naglo od njega odmakao, kao da sam imao želju da se ta komedija zaustavi. S druge strane akvarijuma, asistent je slabo krio izvesnu nervozu. Davao mi je male znake, mikrofona, mikrofona, pokazujući mi rukom da se pridignem, kao neki ortoped gluvonemom, drugi put bi se bukvalno obrušio na sto sa izrazom lica koji govori mamlaze, ovo ide uživo.

Veza sam rečenice dosta brzo, iskreno se pitajući ko će dodavola da ih sluša, kome treba da budu upućene, ako u ovoj proklesoj mašini ne postoji nešto što ih mrvli na samom izvoru, što ih meša u jednu čorbu zvukova, šumova, podrigivanja, krčanja, posluženu u loncima bez dna, anonimnim, sa više miliona stucanih bolova što plutaju ili se sunovraćuju ka bezdanu, nevidljivij, nečujni, stvari tako reći.

Često se ponavljam.

⁴Engl. *Haićanska borbena pesma*. Prim. prev.

Posve glupo zato što se i sama stvarnost ponavlja.
Ne možemo izbjeći da se ne ponavljamo, pod izgovorom da treba izbjeći ponavljanje.

Ponavljanje to je pamćenje.

A teško onima koji gube pamćenje.

Amnezija je nešto što se skupo plaća. Ne treba se nikada navići na nepodnošljivo.

Nikada se prilagoditi neprihvatljivom.

Kada je stvarnost strašna, treba je jednostavno odbiti.

Mi sada živimo u jednoj užasnoj stvarnosti.

Tip koji me je intervjuisao imao je facu bicikliste Lorana Finjona, veoma blage plave oči, jurcao je kao zver da me učini manje osvetoljubivim. Gledao je ka Drobizrnovoj korpi. Znači vi živite sa zecom? Počeo sam da razvijam temu o pomaku između fikcije i realnosti. Prekinuo me je. Hajde da govorimo o vama, hoćete li?

Ja sam metek, rekao sam. Ne bilo kakav. Crnac. Mada sam rođen u jednoj bivšoj afričkoj koloniji, moja nezavisnost je ipak prilično daleko iza mene (1804) tako da nemam ništa, ili pak imam tako malo, da zamerim Francuskoj. Kao emigrant, najpre u Meksiku, zatim u Njujorku i u Strazburu, potom u Hjustonu, Teksasu, najzad u Parizu, reklo bi se da sam živio između Amerike i Evrope.

U određenom trenutku izabrao sam da postanem francuski građanin. Mogao sam da budem građanin Sjedinjenih Američkih Država da me rat u Vijetnamu, sedamdesetih godina, nije udaljio od svake želje da postanem jenki razbijač Žutih na hiljade kilometara od svoje kuće. Isto bih tako reagovao u Francuskoj u vreme alžirskog rata. Meteci su problematične lojalnosti, to je poznato.

Uostalom, kako su me silno brkali s ljudima sa Tahitija ili Havaja, na kraju sam izmislio zemlju: Thavajiti. Nasmehih se na facu koju je složio moj sagovornik upitavši me upravo koje je vaše poreklo. Međutim, bio sam tužan. Rekoh ja sam Thavaičanin, to je to. Pogledao sam crvenu lampu pred sobom, sa strahovitom željom da zbrišem. Nisam čak bio ni besan. Bio sam drugde, u zemlji koja se ne može imenovati, a tip je hteo da me gurne na jedan mediokritetski teren. Govorio je o krizi identiteta, nisam čak ni pokušao da mu repliciram da je to obična budalaština koja ne znači ništa ali apsolutno ništa dodavola. Postajao sam sve rasejaniji, sve više i više se povlačeći, i bio sam tužan. Više nisam imao nikakve ubedljivosti u glasu. Sid se izgleda jako dosađivala. Bio sam kao neka smešna momčina u suviše velikoj pidžami što grmi na račun dečurlije koju je spopalo ludilo ratnih igara, pred skupom neosetljivih posmatrača.

Prostaci. Prostaci.

Ova priča nosi jednu strahovitu tugu, rekoh sebi.

Za sada, zaključih pred mikrofonom, izgubivši nekoliko slogova usput, rešenje je da svršimo što brže s tim vojnicima i ujka-makutima. Govorio sam sebi da možda treba okončati jednom verbalnom piruetom, nekim simpatičnim ili veoma smešnim štosom, dok sam ja smišljao oni su već pustili odjavnu špicu, ugasil mikrofon. Čuo sam svoje ime. Pade mi na pamet da pogledam Drobizrna. Pogledao sam svog producenta, rekao sam nadam se da je gotovo. Naravno. Izvukao sam fotelju.

Onda smo svi, producent, njegov asistent, Sid, Drobizarno i ja, otišli na pićence u bistro preko puta. Promrmljao sam momcima da mi je užasno žao. Producent me upitao zašto žao? Rekao sam baš i nisam bio

dobar. Asistent je rekao ne ne taman posla sredićemo to iseći ćemo stavićemo ploče biće u redu. A je l ?

Krenuo sam sa Sid istim putem, u suprotnom smeru, da pokupim svoju staru krtiju. Među autobusima koji su klizili po kolovozu, u obzorju solitera, u buci buldožera sa obližnjeg gradilišta, sanjario sam o visokim travama koje su obrasle staze mojih dojučerašnjih šetnji, o zapletenim putevima, o mirisima šume, nano vo me obuzimala nostalgija, bolest onoga ko sigurno nema svoje mesto nigde na ovom svetu.

Blizu kola, Sid se zaustavila na izvesnom odstojanju od mene, ponovo mi dala kratki oproštajni znak rukom, rekavši da bi trebalo da se čujemo ovih dana, čućemo se, osmesi su nam se pomešali, spremićemo neku klop, žurilo mi se da se vratim. Vozio sam u teškom vazduhu.

Vratio sam se kući. Marija beše sve pospremila. Zalio sam biljke, promenio vodu ribicama, nahranio Dro bizrna, istuširao se, uključio na televizoru sliku jednog velikog broda usidrenog na pučini u nekom zalivu koji nisam identifikovao, rečeno je da su to Južnoafrikanci, priredili su feštu na palubi, šampanjac je tekao u potocima, vetar umalo nije oborio u more helikopter nekog ministra čiji je pilot zbog alkohola izgubio visinu, vođitelj onoga što je ličilo na televizijski dnevnik odvalio je bolje pun pilot nego prazan rezervoar helikoptera, zatim je bilo drugih slika, nisam najbolje uhvatio smisao tih priča, ako pretpostavimo da uopšte imaju jedan smisao, dobro neka imaju dva ili tri, isključio sam.

Vrteo sam se neko kraće vreme pred svojim radnim stolom pre nego što sam se odlučio da skoknem do Gastona.

Emil Olivije

Trostruka smrt Salomona Lakroa

Jednoga jutra, kao i svakog jutra u svom životu, jedne veoma obične nedelje, u vreme kada su zvonila na jutarnji Angelus, Salomon Lakroa beše izašao iz kuće. Ali evo, od tog petka ujutro, nije se više vratio. Ni toga dana niti ijednog drugog. Stanovnici iz kvarta više nisu prisustvovali ritualu njegovih luckastih povrataka kući. Na popodnevnoj svetlosti, samo što bi prešao mostić što opkoračuje jarugu, čuli bi ga kako doziva: *Marta, querida de mi vida, tu marido en sugar es aqui!*⁵ I vrata stana bi se ponovo zatvarala na slapovima njegovog smeha nalik grgutanju golubova grivnaša što polaze u osvajanje leta. Uzbunjeni ranom zorum, u subotu, rođaci i susedi zaključiče, premda malo začuđeni, da se radi o mladalačkom šveranju, jer način na koji mačka obično hoda nimalo ne odgovara ritmu njenih koraka kada vreba miševе. Ovde kao i drugde, privremeni nestanak oženjenih muškaraca čini deo svakodnevice. Marta nije gajila ljubomoru; ona nije volela taj cvet koji, poput kaktusa, sisa krv zemlje koja ga prima. Mudrost njenih bližnjih nije je zadovoljila. Ponedeljak je zateče posađenu na verandi policijske stanice.

⁵Španski, Marta, ljubavi mog života, tvoj slatki mužić je stigao! Prim. prev.

Pustili su je da čeka na red. Istina, nije shvatila zašto mora da čeka, s obzirom da zelenkaste klupe na obe strane hodnika behu prazne. Prazna beše i kancelarija čija su odškrinuta vrata omogućavala da se vide dve metalne stolice s jedne i s druge strane stola: u bolja vremena, on mora da je bio beo. Dežurni policajac donese joj jedan formular da ga popuni: ime nestalog, adresa, starost, pol, težina, visina, posao. Kada ga je kako-tako popunila i potpisala, zamoliše je da pređe u kancelariju gde ju je čekao šef stanice. Brka koji se ra-sejano igrao grickalicom za nokte ne ponudi je da sedne niti baci pogled na formular koji mu je pružila. Zadowolji se time da je propituje o Salomonovim navikama, druženjima, prijateljima s kojima se manje-više redovno viđao. Salomon beše tačan čovek, koji je izlazio i vraćao se svakoga dana u isto vreme, imao je malo prijatelja i Marta nije znala ni za jedno njegovo sumnjivo poznanstvo. Šef joj reče da može da ide, istraga će ići svojim tokom. Pune dve nedelje, svaki dan, Marta je, sa upornošću i istrajnošću luđakinjâ s Majskog trga, išla po vesti. Neumorno su joj odgovarali da se na zatvorskim listama, u službama hitne pomoći, u bolnicama, u mrtvačnicama, ne vodi ime Salomon Lakroa.

Kvart još uvek pamti dan kada su se dva žandarma iz policijske stanice pojavila pred Martinom kućom. Šef stanice ju je pismeno pozvao u svoju kancelariju. Behu izvukli iz vode, pored strmenitih obala kanala, na ulazu u pristanište, napola unakažen leš nekog muškarca, naduven poput mešine, koji bi, ako se pozovu na opis koji je ona sama dala sudskoj policiji, trebalo da bude Salomon Lakroa. Šef je bio kategoričan: činjenice behu nepobitne. Istraga je vođena po svim pravilima službe, sa najvećom strogošću. Oslanjala se na svedočenja dva verodostojna svedoka koji su poslednji videli Salomona Lakroa. Da li je pio, gospođo? Svedoci su ga videli kako hoda teturajući se na kiši, na

kraju plaže, tamo gde ona nestaje u sumornoj litici. Marta je potvrdila, pod zakletvom, kako nikada nije videla Salomona, za sve ove godine njihovog zajedničkog života, da je uzeo u ruke flašu alkohola, čak ni da se istrlja, niti da udiše njegova isparenja kada ga je bolela glava. A da li je onda imao razloga da se ubije? Sreli su ga na neograđenom zemljištu, pored... znate? tog uskog kanala za dovod vode koji nabuja i od najmanjeg pljuska. Na Martinu reakciju užasnog zaprepašćenja, šef utiša glas. Sve u svemu, to je mogla da bude samo nesreća. Blato čini tlo tako klizavim s te strane. Istraga odsada beše okončana, slučaj zaključen.

Kada se vratila, Marta reče da nije prepoznala svog čoveka. Podmetnuli su joj nekakav leš, u poodmakloj fazi truljenja, koji su hteli da proture kao Salomonov. Niko ne htede da joj poveruje, ni rođaci, ni susedi, ni prijatelji. Više su voleli da se opredele za žalost; ona joj je malo pomerila pamet. Smrt Salomona Lakroa beše zvanično ubeležena i Marta, iz hrišćanskog milosrđa, sahrani telo neznanca pod jednu humku veličine džepne maramice, u hladu velikog bagrema, duboko u dnu dvorišta. Maslačci, grahorica i gljive ludare krišom su izrasli na njoj, prekrivajući je malo-pomalo ćutanjem. Događaji umiru brzo, ugušeni svakodnevicom; prestade da se priča o Salomonu Lakroau. Čak i ako je Martino sećanje izgleda tvrdoglavo sledilo njenu himeru, žudeći da sjedini iščezlog i živu, i sama ta žudnja poprimila je oblik vremena. U početku je Marta, opsednuta uspomenom na Salomona, zasunula svoja vrata i svoje telo, odvojila se od sveta, zatomila svoj vidokrug. Svakoga jutra, u vreme Angelusa, otvorila bi prozor i uzviknula u nebesa jedan vapaj. Govorila je (Salomone, Salomone, oj!) da su njeni dani, koji su protekli od petka njegovog nestanka, samo tužna mrtvačka zvana. Turobne jednolične pesme. Više nikada u svom životu neće moći da ima druge muškarce. Osećala se

strankinjom u svome telu, koje celo celcato beše patnja i bol. Ta jadikovka zamenjivala je zvonjavu Angelusa.

Marta je provodila dane i dane ne usuđujući se da kroči van. Viđali su je da izlazi samo kad je odlazila do kraja uličice po vodu neophodnu za umivanje. Usput se zaustavljala kod piljara na čošku. Čim neka suseda pokaže brigu za njen sumoran izgled, ona započne istu pesmu o odsustvu voljenog bića i pustoši sveta. Ako nije okončala tu bedu u koju se pretvorio njen život, to je prosto zbog Salomona. Ko će misliti na njega ako ja nestanem?

Dugo vremena, Marta beše samo nema želja i uzvišena vrlina. Kada je na kućnom pragu sretne Veronik Konstan, njena suseda sa istog sprata, na povratku iz ko zna kakvog skitaranja, ona vikne: Marta, lepa moja, mislila sam da si mrtva! Jesi li se pogledala u ogledalo? Ama šta to radiš od svog života!

Odgovarala je uvek isto, kako hoće da pobegne od puste ispraznosti i da ide u susret svojim sećanjima, očiju prikovanih za svetlost jedne sadašnjice sačinjene od večne prošlosti. Odgovarala joj je tonom koji je značio da između njih dve nema sličnosti. Veronik Konstan takođe je bila udovica. Njen muž, jedne noći, ukrao se u jedan od onih krhkih činova, na putu za Kanal vetrova. Posadu na pučini iznenadila je oluja i tela nikada ne behu izvučena. Da li su poslužila u carstvu sena kao gargantuovski obroci morskim mesožderima? Veronik je veoma brzo napustila svečanu strogost udovica. Nije se više dičila, već poodavno, ožalošćenim licem i crninom za umrlim: haljinom, florićem i tamnim tilovima. Pomni istražitelji tuđeg života šuškali su da je noću, na utešnoj svetlosti zvezda koje su činile još tužnijim pomrčinu i tišinu puste uličice, Veronik upuštala muškarce jednog po jednog u svoj dom. Ali Marta je, pak, još uvek nosila crninu na svojoj odeći i u svome srcu. Ona je tvrdoglavo čupala Salomonov

život iz vremena, tog anđela smrti, neumoljivog zatirača. Tu smelu vernost jednom čoveku nosila je kao izazov, izazov trajanja protiv urušavanja osećanja. Uspevala je tako da se svije oko samoće i svoje povorke čamotinja, a pošto beše otporna na teskobu, tugu, bila je spremna da se suoči sa krajem sveta. Držala je obećanje koje je dala Salomonu. Ti si kraj moga puta, beše mu rekla onog dana kada je, prkoseći nemogućem, uspeo da je izvuče iz blata Paradizo Bara u koje se svakoga dana sve više uglibljivala. Njen otac, Haitiano Maldito ⁶, besni brasero, beše poslat u zemlju gologlavih, tokom jedne krvave tuče. Njena majka, Soledad, i ona, progonjene, bežeći predoše preko planine. Imala je tek četrnaest godina kada su se nasukale u taj bar, u tu zonu ironično nazvanu Granicom.

*Madre de dios!*⁷ Dobričine ne opstaju. Uvek odlaze prvi, odgovorila je ne misleći uistinu na sebe i Salomona, Tomasu, jednom susedu koji se nedavno doselio u kuću koja se prodavala i koji se brinuo što jedna rasna lepotica poput nje nije našla sebi odgovarajućeg muškarca. Tomas je bio ono što bi se moglo nazvati bonvivanom. Tek što se uselio u svoj dvosoban stan, priredio je gozbu za naselje: beše to prava terevenka, urnebes što je trajao celu noć i dobar deo nedeljnog dana. Uveče je zakucao na Martina vrata da se izvini zbog paklene larme koja joj je sigurno smetala? Čovek je imao atletska pleća, široka ramena, dubok pogled. Mirisao je na mošus i spojio je otmenost palmi u cvatu, muževnost kokosovih stabala, sa gipkošću bambusa. Ona ga je pozvala da uđe, pošto kafa beše još uvek topla. Posluživanje kafom ovde je znak gostoprimitstva.

Ljudska bića često osećaju, kao neki imperativ, potrebu da ispune prazninu okomljujući se na svoju prošlost, kao da će je, pričajući priču sopstvenog života,

⁶Šp. Prokleti Haićanin . Prim. prev.

⁷Šp. Majko božija! Prim. prev.

ukrotiti. Pošto je bio vođ kamila u karavanu, Tomas je video mnoge zemlje, sreo mnoge žene. Nikada još nije video jednu tako stasitu lepojku. Ta zaslužnjena samočica ga je zapanjila. A Marta mu, vadeći iz kredenca šoljice od fajansa, plaknuvši ih u jednom umivaoniku u dnu prostorije, brišući ih, sipajući u njih pažljivo vruću kafu, ispriča svoju priču, priču o trulom telu koje je izbacilo more. Marta opazi kako nozdrve muškarca podrhtavaju, kako mu se oči zacakliše kada, ne skidajući pogled s nje, otpi prvi gutljaj.

Marta tek beše uvela tog bonvivana od Tomasa u svoj život, ne znajući da je upravo našla lek protiv potištenosti: nežnost, smeh, ples. Tomas je voleo da pleše. Sledeća subota pada uoči Uskrsa. Zašto ga Marta ne bi pratila na bal pod bundevama? Orkestar beše čuven. Došao je po nju oko osam sati. Marta izvadi iz ormara svoju usku haljinu, jarko crvenu, sa prilično visokim šlicom na butini, koja joj je stajala kao salivena i tako lepo isticala njene obline.

Kada je, sutradan, na uskršnju nedelju, Marta širom otvorila prozor svoje sobe, na jarkom podnevnom suncu, i kada se pojavila sva razdragana, kose rasute poput gusenica u ludim repićima na njenim nagim ramenima, kvart je naslutio da se upravo dogodila velika promena u životu te žene koja je živela ovih poslednjih pet godina u najogoljenijoj, najbesprekornijoj samoći. Kada, štaviše, ne izgovori Salomonovo ime onako kako je to činila svakoga jutra, pozdravljajući plačnim glasom svetlost dana, i kada, tog podneva, ne samo da joj se glas promenio već je to obožavano ime propratila čudnim pokretima ruku, mi smo zinuli od čuda, izbečivši se. Zabila je dva palca u prethodno naduvane obraze, izduvala vazduh uz zvuk probušenih mehura, a zatim odmerila od šake do lakta. Službeni posmatrači, tračavi špijuni, pokvarena njuškala, muktaši iz kvarta zaključiše da je dunuo novi vetar, da nije ostalo više ništa od sećanja na Salomona, da se Marti-

no udovištvo upravo okončalo. Niko, apsolutno niko ne pokaza ni najmanji tračak iznenađenja kada Tomas dade oglas da izdaje svoj dvosobni stan. Marta je otvorila školjku koja je beše zarobila, sve je ponovo postalo jednostavno.

Ali, priče muškaraca su tako duge i njihovo življenje sadrži toliko života. U februaru je bilo već dve godine otkako su Tomas i Marta živeli zajedno, to behu dani sveopšteg veselja; radost nakon godina krvi i suza. Duvali su novi vetrovi, narod je ispraznio zatvore. Jednoga utorka, beše to pijačni dan, objaviše da su zombiji pobešli iz plamenom zahvaćene kuće jednoga od plaćenika starog režima. Ceo kvart se uputi ka pijaci. Marta, probuđena svom tom halabukom, navukla je bluzu od belog pamučnog platna, suknu od plavog teksasa, na brzinu svezala kosu u rep na zatiljku i pošla za gomilom. Najednom, ona oseti bliski dodir na svom desnom ramenu. Jedan mršav čovek, blago pogrbljen, izbrazdanog lica, loše obrijan, umornih očiju, u čijim su crtama bile upisane godine lišavanja, neuhrañjenosti, sužanjstva, stajao je pored nje, tužno joj se smešeći bezubim osmehom. Ko kaže da mrtvi, čak i oni najdraži, kada se vrate uznemiravaju žive?

Biografski i bibliografski podaci o piscima

LUI-FILIP DALAMBER

Rođen je 1962. u Port-o-Prensu, na Haitiju. Živi u Parizu. Njegove pesme i zbirke novela objavljene su kod izdavača *Harmattan*, *Le Serpent à Plumes*. Dela: 1989: *I sunce se seća*; *Stranice pepeo i palme svitanja (Et le soleil se souvient suivi de Pages cendres et palmes d'aube)*; 1993: *San o jednoj fotografiji iz detinjstva (Le Songe d'une photo d'enfance)*; 1996: *Olovka Gospoda Boga nema gumicu (Le Crayon du bon Dieu n'a pas de gomme)*. Jedna novela, *Carai blues*, adaptirana je 1990. za *Radio France Internationale*.

ŽAN-KLOD ŠARL

Rođen je 1949. u Port-o-Prensu na Haitiju. Napustio je Haiti 1970, živeo je u Meksiku, a zatim između Nju Jorka i Strazbura. Od 1975. živi u Parizu i saraduje od 1986. sa Mondom za koji piše putopise. Scenarista i autor dokumentarnih filmova za *Antenne 2*; autor više serija za *France-Culture*. Njegovi romani, eseji i pesme objavljene su kod izdavača: *Barrault*, *Hachette*, *P.O.L.*, *Stock* i *P.-J. Oswald*. Dela: 1972: *Pregovori (Négociations)*, 1977: *Sveto skretanje svinja (Sainte Dérive des cochons)*; 1980: *Crno telo (Le Corps noir)*, 1982: *Tako lepe male plaže (De si jolies petites plages)*, 1984: *Bambola Bamboš (Bamboola Bamboche)*, 1985: *Manhattan Blues*, 1987: *Ferdinande, ja sam u Parizu (Ferdinand, je suis à Paris)*.

EMIL OLIVJE

Rođen je 1940. u Port-o-Prensu na Haitiju. Živi u Montrealu od 1968. Objavio je brojne sociološke članke. Njegovi

romani objavljeni su u Kanadi kod izdavača *Hexagone* i *Boréal* i u Francuskoj kod *Albin Michel*, *Le Serpent à Plumes* i *Aubier*. Dela: 1983: *Majka-Samoća (Mère-Solitude)*; 1986: *Nesklad u sto glasova (La Discorde aux cent voix)*; 1989: *Okorela danguba (Le Musard impénitent)*; 1991: *Prolasci (Passages)*, Velika književna nagrada grada Montreala; 1995: *Zapečaćene urne (Les Urnes scellées)*, nagrada Carbet de la Caraiibe.

RENE DEPESTR

Rođen je 1926. u Žakmelu na Haitiju. Izbegao je u Parizu 1946, zatim provodi dvadeset godina na Kubi, pre nego što se vratio u Francusku gde i sada živi. Primio je 1988. nagradu Renodo za roman *Adrijana u svim mojim snovima*. Njegove pesme i romani objavljeni su u Parizu kod izdavača *Actes Sud*, *Seghers*, *Présence Africaine* i *Gallimard*. Takođe je prevodilac mnogih klasičnih pesnika, među kojima i Nikole Giljena. Dela: 1945: *Varnice (Etincelles)*; 1946: *Mlaz krvi (Gerbe de sang)*; 1951: *Rastinje svetlosti (Végétation de clartés)*; 1952: *Tumačenje velike pučine (Traduit du grand large)*; 1957: *Crni mineral (Minerai noir)*; 1964: *Dnevnik jedne morske životinje (Journal d'un animal marin)*; 1973: *Aleluja za jednu ženu-vrt (Alléluia pour une femme-jardin)*; 1976: *Pesnik na Kubi (Poète à Cuba)*; 1979: *Penjalo (Le Mât de cocagne)*; 1988: *Adrijana u svim mojim snovima (Hadriana dans tous mes rêves)*; 1989: *Dobardan i zbogom crnaštvu (Bonjour et adieu à la négritude)*; 1990: *Eros u kineskom vozu (Eros dans un train chinois)*; 1993: *Lična antologija (Anthologie personnelle)*.

MARIZ KONDE

Rođena je 1937. u Poent-a-Pitru na Gvadelupi. Živela je u Parizu, u Crnoj Africi i u SAD, pre nego što se vratila da živi na Gvadelupi. Njena dela objavljena su u Francuskoj kod izdavača *Harmattan*, *10/18*, *Laffont*... Dela: 1972: *Bog nam je dao (Dieu nous l'a donné)*; 1976: *Heremakhonon*; 1977: *Antilski roman (Le roman antillais)*; 1979: *Žensko pi-*

(0)

(1)

(0)

(1)

(0)

(1)

(0)

(1)

smo : esej o antilskim romansijerkama francuskog jezika (*La parole des femmes: essai sur les romancières des Antilles de langue française*); 1981: *Sezona u Rihati (Une saison à Rihata)*; 1984: *Segu – Zemljani bedemi (Ségou – Les murailles de terre)*; 1985: *Segu – Zemlja u komadićima (Ségou – La terre en miettes)*; *Mešovita zemlja (Pays mêlé)*; *Nana-ja (Nana-ya)*; 1986: *Ja, veštica Titiba (Moi, Tituba sorcière)*, grand prix littéraire de la Femme; 1987: *Zločinački život (La vie scélérate)*, nagrada Anais Nin Francuske akademije; 1988: *Pansion Lezalize (Pension Les Alizés)*; *Gvadelupa (Guadeloupe)*; 1989: *Prelazak mangrove (Traversé de la mangrove)*; 1991: *Igo Strašni (Hugo Le Terrible)*; 1992: *Poslednji kraljevi čarobnjaci (Les Derniers rois mages)*; 1993: *Kolonija Novoga Sveta (La Colonie du Nouveau Monde)*, 1995: *Seoba duša (La Migration des coeurs)*. Prva žena kojoj je u SAD, 1993, dodeljena nagrada *Puterbaugh* za celokupno delo.

ŽIZEL PINO

Rođena je 1956. u Parizu od gvadelupanskih roditelja. Živi na Gvadelupi od 1980. Njeni romani i novele objavljeni su u Francuskoj kod izdavača *Hatier*, *Sépia* i *Le Serpent à Plumes*. Primila je nagradu Korbe (*Prix Corbet*) 1993. i Veliku nagradu čitateljki časopisa *El (Grand Prix des Lectrices de Elle)* 1994. za *Veliko lutanje duhova*. Dela: 1988: *Reči zemlje u suzama (Paroles de terre en larmes)*; 1992: *Lep-tir u gradu (Un papillon dans la cité)*; 1993: *Veliko lutanje duhova (La grande drive des esprits)*; 1995: *Nada-Makadam (L'Espérance-Macadam)*; 1996: *Izgnanstvo po Juliji (L'exil selon Julia)*.

RAFAEL KONFIJAN

Rođen je 1951. na Martiniku gde živi. Njegova dela su objavljena kod izdavača: *Grasset*, *Gallimard* *Stock*, *Le Serpent à Plumes* i *Hatier*. Dela: 1988: *Crnac i Admiral (Le Nègre et l'Amiral)*; 1990: *Pohvala kreolstvu (Éloge de la créolité)*; 1991: *Voda za kafu (Eau de café)*, nagrada *Novem-*

bar; 1991: *Kreolska pisma (Lettres créoles)*; 1993: *Bujice predzorja (Ravines du devant-jour)*; *Eme Sezer – Jedno paradoksalno putovanje vekom (Aimé Cézaire – Une traversée paradoxale du siècle)*; 1994: *Bazen uragana (Bassin des Ouragans)*, *Komandir šećera (Commandeur du sucre)*, *Aleja uzdisaja (L'Allée des soupirs)*; 1995: *Guverner kocki (Le Gouverneur des dés)*, *Mamzelle Libellule*, *Marirosé*, *Savana okamenjavanja (La Savane des Petrifications)*, *Kreolske priče iz Amerike (Contes créoles des Amériques)*, *Majstori kreolske reči: kreolske priče (Les Maîtres de la parole créoles: contes créoles)*; 1996: *Devica velikog povratka (La Vierge du Grand Retour)*; 1997: *Himere Iz Grada (Chimères d'En Ville)*.

SIZAN DRASJIS-PINALI

Rođena je 1951. u For-de-Fransu, na Martiniku. Živela je u Parizu, pre nego što se vratila da živi u For-de-Fransu, gde radi kao profesor klasične književnosti. Njeni romani su objavljeni u Francuskoj kod izdavača: *Seghers*. Dela: 1989: *Drugi koji pleše (L'Autre qui danse)*; 1996: *Jedačica lotosa (La Mangeuse de lotus)*.

RABAH BELAMRI

Rođen je 1946. u Bugai. Umro u Parizu 1995. Njegovi romani, pesme i priče objavljeni su u Francuskoj kod izdavača *Hatier*, *Edisud*, *Gallimard*, *Harmattan*, *Flammarion* i *Publisud*. Dela: 1982: *Sunce ispod sita (Le Soleil sous le tamis)*, *Crvena ruža (La Rose rouge)*, *Zrna bola (Les Graines de la douleur)*; 1985: *Ptica sa nara (L'Oiseau du grenadier)* *Oblutak i lasta (Le Galet et l'hirondelle)*; 1986: *Alžirske poslovice i izreke (Proverbes et dictons algériens)*; 1987: *Ranjeni pogled (Regard blessé)*; 1989: *Žan Senak između žudnje i bola (Jean Sénac entre le désir et douleur)*; *Kameni azil (L'Asile de pierre)*, *Maslinovo drvo pije svoju senku (L'Olivier boit son ombre)*; 1990: *Sećanje na ostrvlju (Mémoire en archipel)*; 1991: *Dehin magarac (L'Âne de Djeha)*; 1992: *Zene bez lica (Femmes sans visages)*; 1996: *Hronika vremena nevinosti (Chronique du temps de l'innocence)*.

HABIBA KARAU

Rođena je 1954. u jednom selu u okolini Setifa, u Alžiru. Živi u Orleanu od ranog detinjstva. Objavljuje priče u časopisima.

KADI SILA

Rođena je 1963. godine u Dakaru, u Senegal. Živi u Parizu od 1981. Objavljuje priče u časopisima. Njen roman *Igra mora (Le Jeu de la mer)* objavljen je u izdavačkoj kući *Harmattan* 1992.

VILIJAM SASIN

Rođen je 1944. u Kankanu u Gvineji, od oca Libanca i majke Gvinejke, a umro 1997. u Konakriju. Više od dvadeset godina živeo je u izgnanstvu, podučavajući matematiku u raznim krajevima Afrike. Nakon smrti Seku Turea vratio se u svoju zemlju, gde je pokušavao da živi od svoga pera, kao romansijer, novelista, dramaturg i satiričar u novinama *Le Lynx*. Njegovi romani su objavljeni kod izdavača *Présence Africaine*. Dela: 1973: *Sveti gospodin Bali (Saint Monsieur Baly)*; 1976: *Virijami (Wirriyamu)*; 1979: *Mladić od peska (Le Jeune homme de sable)*; 1985: *Junakaza nije bilo ko (Le Zéhéros n'est pas n'importe qui)*; 1995: *Legenda jedne istine i Ti Laura (Légende d'une vérité suivi Tu Laura)*.

MARSEL ZANG

Rođen je u Kamerunu. Živi u Francuskoj od 1963. Objavio je priče u mnogim novinama i književnim časopisima.

ČIKAJA U TAM SI

Žerald Feliks Čikaja, zvani Čikaja U Tam Si rođen je 1935. u Mpiliju, u Kongu. Kao sin poslanika, živeo je u Francuskoj od ranog detinjstva. Umro je u Parizu 1988,

ostavivši za sobom brojne romane, novele i pesme, objavljene kod izdavača: *Albin Michel, Seghers, Harmattan, Robert Laffont*. Dela: 1955: *Zla krv (Le Mauvais sang)*; 1957: *Vatra iz šikare (Feu de brousse)*; 1958: *Na prevaru srca (À Triche-coeur)*; 1964: *Trbuh, Hleb i pepeo (Le Ventre suivi de Le Pain et La Cendre)*; 1979: *Slavna sudbina maršala Nnikona Nnikua, princa koga teraju, Viven Utemeljivač (Le destin glorieux du maréchal Nnikon Nniku, prince qu'on sort suivi de Vivène le Fondateur)*; 1980: *Đačko gluvarenje (Les Cancrelats)*; *Suva ruka (La Main sèche)* 1982: *Meduze ili morski žarnjaci (Les Méduses ou les Orties de mer)*; 1984: *Falene (Les Phalènes)*; 1987: *Ti tako slatki plodovi drveta (Ces Fruits si doux de l'arbre)*, *Afričke legende (Légendes africaines)*.

ABDURAHMAN A. VABERI

Rođen je 1965. u Džibutiju. Od 1985. živi u Francuskoj. Diplomirao je engleski jezik. Objavljuje novele i eseje u književnim časopisima. Njegove zbirke priča objavljene su kod izdavača *Le Serpent à Plumes*. 1994: *Zemlja bez senke (Le pays sans ombre)*, nagrada *Académie des sciences d'outremer de Paris* i nagrada Kraljevske akademije francuskog jezika i književnosti Belgije; 1996: *Nomadaska sveska (Cahier nomade)*. Objavio je takođe mnoge eseje i pesme u književnim časopisima.

ŽAN-FRANSOA SAMLON

Rođen je 1949. na ostrvu Reunion, gde i danas živi. Njegova brojna pesnička, prozna i književno teorijska dela objavljena su kod reinionskih izdavača *Tramail, Jacaranda* i *Udir*, a u Parizu kod izdavača *Caribéennes, Grasset* i *Stock*. Dela: 1980: *Valval (Valval)*; 1981: *Krik lagune (Le Cri du lagon)*; 1982: *Oteta zemlja (Terre arrachée)*, Madagaskarska nagrada; 1985: *Gospođa Debasen (Madame Desbassayns)*, Maskarenjska nagrada; 1987: *Bravo carstvu! (Pour les braves de l'Empire!)*; 1988: *Zura, žena Gospod Bog (Zoura,*

femme Bon Dieu); 1990: *Solèy do fé*; 1991: *Antologija reünionskog romana (Anthologie du roman réunionnais)*; 1992: *Ciklonska noć (La Nuit cyclone)*, nagrada *Charles Brisset*; 1993: *Izazov vulkana (Le Défi d'un volcan)*; 1994: *Drvo nasilja (L'Arbre de violence)*.

KARL DE SUZA

Rođen je 1949. u Rouz-Hilu na Mauricijusu, gde živi i radi kao profesor biologije. Iako je po obrazovanju anglofon, objavio je svoje romane na francuskom, kod izdavača *Hatier* i *Le Serpent à Plumes*. Dela: 1993: *Englezova krv (Le Sang de l'Anglais)*, nagrada A.C.C.T.; 1996: *Kuća koja je klizila ka pučini (La Maison qui marchait vers le large)*, nagrada Agencije za kulturnu i tehničku saradnju.

ŽAN-LIK RAHARIMANANA

Rođen je 1967. u Antananarivu, na Madagaskaru. Živi od 1989. u Parizu, gde studira etno-lingvistiku. Objavio je jedan pozorišni komad, *Prorok i predsednik (Le Prophète et le président)* u jednoj američkoj antologiji, druga nagrada na Konkursu interafričkog pozorišta RFI, 1990; za novelu *Gubavac (Lépreux)* dobio je nagradu *Tardivat international de RFI* 1989; 1992: *Gubavac i devetnaest drugih novela (Lépreux et dix neuf autres nouvelles)*; 1996: zbirka priča *Prozorčić (Lucarne)* kod izdavača *Le Serpent à Plumes*.

V C.

Spisak autora i originalnih naslova priča

Sve priče iz ove knjige izabrane su iz književnog časopisa PERNATA ZMIJA (*LE SERPENT À PLUMES*) koji izlazi u Parizu, čiji je direktor i glavni urednik gospodin Pjer ASTIJE (*Pierre ASTIER*) kome se zahvaljujemo na pomoći oko nastajanja ove knjige. Uz svaku priču je naveden broj časopisa u kojoj je objavljena.

1. Louis-Philippe Dalember *Macaronade*; No 15; C 1993 *Le Serpent à Plumes Éditions*;
2. Jean-Claude Charles *L'Odeur des putois dans la forêt*; No 17; C 1992 *Jean-Claude Charles*;
3. Emile Ollivier *La Triple Mort de Salomon Lacroix*; No 23; C 1994 *Emile Ollivier*;
4. René Depestre *Un Rêve japonais*; No 8; C 1990 *Gallimard*;
5. Maryse Condé *No Woman No Cry*; No 13; C 1991 *Maryse Condé*;
6. Gisèle Pineau *Une antique malédiction...*; No 15; C 1993 *Le Serpent à Plumes Éditions*;
7. Raphaël Confiant *La Botte de canne à sucre*; No 17; C 1992 *Raphaël Confiant*;
8. Suzanne Dracius-Pinalie *De sueur, de sucre et de sang*; No 15; C 1992 *Suzanne Dracius-Pinalie*;
9. Rabah Belamri *La lune va manger l'ogresse*; No 8; C 1990 *Rabah Belamri*;

10. Habiba Karaoui *Dounia*; No 17; C 1992 Habiba Karaoui;

11. Khady Sylla *Le Mur et les Maisons*; No 17; C 1992 Khady Sylla;

12. Williams Sassine *Un Jour métis*; No 17; C 1992 Williams Sassine;

13. Marcel Zang *Le Repos*; No 22; C 1993 Marcel Zang;

14. Tchicaya U Tam Si *Le mauvais présage*; No 10; C 1990 Tchicaya U Tam Si;

15. Abdourahman A. Waberi *La Galerie des fous*; No 12; C 1995 *Le Serpent à Plumes Editions*;

16. Jean-François Samlong *Hier, les voleurs de soleil*; No 21; C 1993 Jean-François Samlong;

17. Carl de Souza *Le Raccourci*; No 21; C 1993 Carl de Souza;

18. Jean-Luc Raharimanana *Lucarne*; No 16; C 1992 Jean-Luc Raharimanana; *Djamala*; No 30; C Raharimanana.

19. Raharimanana DJAMALA *Le Serpent à Plumes* No 30, Co 1996 Jean-Luc Raharimanana

Jedan pogled na frankofone književnosti

Afrika Karibi Indijski okean

Bilo je, ima i uvek će biti u Francuskoj velikih pisaca. Francuska je u književnosti, a naročito u romanu, prava laboratorija. Nema velike književnosti u svetu koja ne otkriva svoje poreklo u Francuskoj, koja se ne poziva na francuske pisce. Prava je sreća za nas frankofone Afrikance što imamo neposredan pristup jednom takvom blagu.

Ovo su reči velikog pisca Ahmadua Kurume (Ahmadou Kourouma) iz Obale Slonovače, preuzete iz razgovora s njim objavljenog u osmom broju *Pernate Zmije* pod naslovom: *Kada pisac uzdrmava mitove...* Današnji frankofoni pisci, iz regija na koje smo se ograničili, uzdravaju ne samo mitove i vekovima sticane pogrešne predstave o svojim narodima, već i jezik na kome pišu, najveću dragocenost koju im je ostavio nekadašnji kolonizator. U toj velikoj palati, koju su gradili Molijer, Rasin, Bodler..., oni sve više šire svoje sopstvene odaje što odišu njihovim bogatim i za nas Evropljane još uvek neznanim i zagonetnim civilizacijama. Udobno smešteni u francuskom jeziku, obogaćuju ga neobičnim pojmovima i sintaksičkim obrtima nasleđenim iz maternjeg jezika, skrivenom igrom slika, metafora koje svetlucaju odozdo, stidljivo i oprezno u Crnoj Africi, razigrano i duhovito na Karipskim ostrvima. Frankofoni stvaraoci Magreba, subsaharske Afrike, Madagaskara, Komora, Reiniona, Mauricijusa, Sejšela, Antila, Francuske Gijane... danas neguju one retke i zaboravljene francuske reči, oni su ti daleki rizničari francuskog pamćenja. Afrikanizuju, kreolizuju, magrebizuju to jezičko blago, ali sa merom i osećajem za lepo, da svaki novi blesak samo doprinese njegovom sjaju, njihovom zajedničkom sjaju. Sa poštovanjem prema njemu, ako ne i većim od onoga koje mu poklanjaju njihova sabraća u mucu po reči iz Metropole, u koju su uprti njihovi po-

gledi. Ili je možda celo njihovo pismo, toliko raznovrsno iz istorijskih, kulturoloških i drugih razloga, upućeno Drugome, i pre svega Francuzu, sa porukom: mi nismo divljaci ili mi imamo istoriju . Ono nam otkriva istoriju koja je du- go bila prikrivana, maskirana, obezvređivana. Nije li to pi- smo svedočanstvo čiji su zapisivači katkada doslovno opsed- nuti avetima ropstva, iskonske drame vazda prisutne u svesti njihovih naroda, iako je ropstvo ukinuto 1848. Frankofoni pisac, još uvek u velikoj meri istoričar, istražuje legendarnu prošlost, neretko je mistifikujući, osluškajući bogatu usme- nu tradiciju i dičeći se njom. Poput savremenog griota¹, on opeva kako stradanja tako i podvige svoga naroda; herojsku borbu Berbera protiv arabizacije, ili propast afričkih carsta- va i decenijsko odupiranje kolonizaciji, ili maronažu , odi- seju karipskih crnih robova odbeglih u planine, takozvanih marona . To traganje za korenima, identitetom, davnim precima, taj karipski ili afrički krik, nosi rizik zatvaranja u prošlost, pre naglašenog tradicionalizma, klicu ksenofobije... No, uprkos mestimičnoj neprohodnosti pojedinih tekstova, zbog referencijalne mreže znane samo lokalnom čitaocu, sunarodniku, frankofoni pisac je otvoren i topao prema Drugome i kada se zatvara u prošlost i otvara stare rane. Nažalost, stare rane jedva da su bile zalečene, kada su usle- dila nova stradanja, patnje, razočaranja. Nezavisnosti, ste- čene šezdesetih godina, nisu ispunile očekivanja. Tako su ostrva rajskih vrtova, Haiti, Madagaskar, Komori, za mno- ge ostrva iz snova ... danas među najočajnijim mestima na planeti ².

U vreme sticanja nezavisnosti bivših francuskih koloni- ja, često se govorilo o odumiranju nevelike književnosti na francuskom jeziku, koja nije trebalo da nadživi kolonijalni period. Međutim, tridesetak godina kasnije, svet je iznena- dila suprotna pojava. U zemljama Magreba, Crne Afrike, na Karibima i na ostrvima Indijskog okeana, mnoštvo romana, novela, pesama, pozorišnih komada napisano je na francu- skom. Kako to objasniti? Naime, Francuska kolonizacija bi- la je drugačija u oblasti jezika od engleske. Dok su Englezi u svojim kolonijama ohrabivali upotrebu afričkih jezika³, Francuzi su hteli da od kolonizovanog stanovništva naprave

francuske građane, neretko zabranjujući đacima u francu- skim školama da govore maternjim jezikom čak i u škol- skom dvorištu, o čemu govori Kurumin sunarodnik Bernar B. Dadije (Bernard B. Dadié) u romanu *Klimbije* (*Climbié*, 1956). Jedan od najvećih afričkih pisaca, Malijac Amadu Hampate Ba (Hampaté Bâ) u romanu *Vangrenova neobična sudbina* (*L'Etrange destin de Wangrin*, 1974) opisuje reakci- ju na politiku kulturne asimilacije koja je vođena u Metro- poli, pokazujući u tragikomičnim dijalozima masakriranje francuskog jezika u govoru neukog domaćeg stanovništva, od koga se francuskim činovnicima dizala kosa na glavi. Ka- ko-tako, narodi kolonija morali su da govore francuski i pisali su samo na francuskom. Frankofoni Afrikanci južno od Sahare danas imaju samo francuski kao pisani jezik, dok pisci nekih ostrvskih zemalja mogu da pišu i na kreol- skom i drugim jezicima. Pa ipak, uglavnom se opredeljuju za francuski...

Magreb

U zemljama Magreba, naročito u Alžiru, književnost na francuskom jeziku cveta. S obzirom da je ona samo jedna od velikih književnih komponenti, uz pisanu arapsku književ- nost, te usmenu arapsku i berbersku književnost, ova poja- va je još više začuđujuća. Zašto pisci biraju francuski? Da li je u pitanju samo autocenzura u zemljama gde vlada jaka politička, verska i moralna cenzura, kao što veruje slavni Marokanac Tahar Ben Dželun (Ben Jelloun), koji smatra da se možda na maternjem jeziku ne može reći sve što se mo- gło reći na francuskom . Alžirski pisac Malek Hadad (Had- dad) koji nije umeo, kao ni njegovi sunarodnici Kateb Jasín (Yacine) i Mulud Feraun (Mouloud Feraoun), da se izrazi na arapskom, izjavio je uoči nezavisnosti svoje zemlje: Francu- ski jezik je moj egzil . On neosporno donosi prevazilaženje tabua, ali i društveni status, širu čitalačku publiku itd.

Do 1950. magrepska književnost na francuskom je uglavnom mimetička, ona je izraz identifikacije sa francu- skim uzorom, prožet sopstvenim etničkim iskustvima i obe-

ležjima. pisci pokazuju svetu da su sposobni da pišu na jeziku kolonizatora; sem glasa Francuza čuje se i njihov glas, oni svedoče sami o sebi, što su nekada činili Flober, Mopasan... Sa pojavom Feraunovog romana *Sin siromaha (Fils du pauvre)*, 1950), koji evocira dramu maja 1945. kada je hiljade Alžiraca svojim životima platilo poziv na nezavisnost, situacija se menja. Magrepske književnosti odsada koriste francuski kao način da istražuju svoju kulturnu prošlost i oslobađaju svoje kolonizovano biće. Savremeni tekstovi, da bi izigrali političke cenzure, često koriste fantastiku, onirično, basnu. Razvija se humanizam, naročito se neguje poezija koja u ovim literaturama i danas prevladava. Žan Senak uređuje časopis *Sunce (Soleil)*, 1950), rame uz rame sa piscima kao što su Mohamed Dib i Mulud Mameri (Mammeri), piscima pomirenja, ali i borbe protiv kolonizacije. Roman *Nedžma (Nedjma)*, 1956) velikog pesnika Kateba Jasina označava rođenje revolucionarne književnosti i snaženje političkog angažmana. Početkom sedamdesetih godina, kada su sve tri magrepske zemlje stekle nezavisnost, njihove književnosti postaju predmet proučavanja i naučnih teza širom sveta. No, razočaranje sve više obuzima magrepsko pismo; to je pismo gubljenja iluzija i revolucionarnog entuzijazma, ali i traganja za novim bićem, oslobođenim od svih zabrana: porodičnih, društvenih, seksualnih, verskih, političkih... o čemu svedoče dela Marokanaca Drisa Kraibija (Driss Chraïbi), Dželuna, Alžiraca Rašida Budžedre (Rachid Boudjedra), Nabila Faresa (Nabile Farès), Asje Džebbar (Assia Djebar), Mimunija, Belamrija, Tunižana Salaha Garmadija, Tahara Bekrija... U svom poznatom romanu *Skrenuta reka (Le fleuve détourné)*, 1982), Mimuni opisuje lutanje starog obučara koji je slučajno dospao u pokret otpora i izgubio pamćenje za vreme bombardovanja. Kada je izlečen, nakon par godina, vraća se kući u potrazi za ženom i detetom. Međutim, u međuvremenu je proglašen mrtvim. Zatvaraju ga u logor gde je, po naredjenju revolucionarnih vođa, preduzeta akcija uštrojavanja muškaraca čiji su spermatozoidi subverzivni, a koji su se usudili da naruše lepi poredak stvari. Junak romana je izgubljen u kafkijanskim lavirintima novog alžirskog društva. U Belamrijevom romanu *Ranjeni pogled*

(*Regard blessé*, 1987) priča se pleće oko sudbine mladića koji je, kao i pisac, izgubio vid u trenutku kada je zemlja sticala suverenitet, kao da nije želeo da gleda svojim očima sve prevare dojučerašnjih drugova u borbi koji su se prurušili u vođe nacije i koji su, dok je narod slavio nezavisnost, iskoristili političku zbrku da bi završili poslove svog života. Zar im nisu rekli da će nezavisnost značiti kraj njihove bede! Belamri i u ostalim svojim romanima žigoše korumpiranost partije i revolucionarnih vođa. Na isti način izvrgava ruglu uspon integrizma, čije tragične posledice danas pratimo iz dana u dan.

Sem ovih dela nastalih uglavnom u emigraciji, sve više se govori o književnosti koju piše druga generacija magrepskih emigranata u Francuskoj (*littérature beur*), koja više ne dolazi iz intelektualnih i univerzitetskih, već iz radničkih sredina i iz otuđenih predgrađa velikih francuskih gradova. Međutim, i sami magrepski književnici osporavaju vrednost ovih dela.

Crna Afrika

Ex Africa semper aliquid novi! Ovu staru rimsku izreku preuzeo je Fransoa Rable, ustvrdivši da Afrika uvek donosi nešto novo. Tu sposobnost crnog Afrikanca da iznenadi, da ostane samosvojan uprkos strašnim istorijskim iskušenjima, ropstvu i kolonizaciji, danas najbolje vidimo u književnosti. Ako zanemarimo par retkih romana, pozorišnih komada i pesama objavljenih u časopisima, pre Drugog svetskog rata, afrička frankofona književnost pojavljuje se po njegovom završetku. Svet je najpre otkrio afričku poeziju, zahvaljujući Leopoldu Sedaru Sengoru, tvorcu osporavanog pojma *crnaštva*. Potom na književnu pozornicu stupaju Gvinejac Kamara Le (Camara Laye), Kamerunci Mongo Betti i Ferdinand Ojono (*Oyono*), Kongoanac Čikaja U Tam Si i drugi. Pesnici i romanopisci žele da se potvrde kao crnci, afirmišući kulturne vrednosti crnačkog sveta. Oni teže da sačuvaju i otkriju svetu ono najvrednije u usmenoj tradiciji, basne, priče, legende, doživljaje griota, epove... Dela *Priče i*

Nove priče Ahmadua Kumbe (Les contes et Les nouveaux contes d'Ahmadou Koumba, 1976) Senegalca Biraga Diopa i *Sundjata ili mandinška epopeja (Soundjata ou l'épopée mandingue, 1960)* Gvinejca Džibrila Tamsira Niane (Niane) poznata su širom sveta. Iako panafrički ideal još uvek živi, već se govori o nigerijskoj, kamerunskoj, gvinejskoj, senegalskoj, malijskoj i drugim književnostima.

Roman i novela Crne Afrike danas nalaze sve više i više čitalaca u Francuskoj. U početku je ta proza bila antikolonijalistička, dakle, za većinu, antifrancuska. Kada je počela da raskrinkava nezavisnost i sve što je ona donela, francuskom čitaocu je laknulo: nezavisnost nije ništa bolja od kolonizacije! Narode bivših francuskih kolonija, koji se bore za velike univerzalne principe rođene u Francuskoj, sada izrabljuju i ubijaju sopstvena braća. Ovo je, po mišljenju A. Kurume, razlog tog susreta francuskog čitaoca i afričkog frankofonog pisca. U svojoj skromnosti, on ne pominje originalnost pisma, svežinu inspiracije i, možda, trenutnu malaksalost književnosti Francuske. Upravo roman ovoga pisca *Sunca nezavisnosti (Les Soleils des indépendances, 1968)*, štampan u sto hiljada primeraka, predstavlja prekretnicu u afričkom pismu. Po prvi put jedan pisac iz frankofone Afrike žestoko kritikuje režime proizašle iz nezavisnosti, izražavajući ogromno razočaranje afričkih naroda. Po prvi put, takođe, jedan Afrikanac se oslobađa obruča klasičnog francuskog jezika. On izvrgava ruglu izvitoperenost jednopartijskih sistema, u kojima jedan čovek i njegovi poslušnici prisvajaju celu zemlju. Šef partije i ujedno *otac nacije* ima pravo da laže do mile volje, bez ikakvih posledica. Sve njegove laži postaju zvanične istine, a oni koji se usude da posumnjaju u njegove reči postaju *izdajnici naroda*. Sam Kuruma proglašen je subverzivnim piscem i morao je da napusti svoju zemlju. Ali, ubacio je seme... Ove teme i pismo postali su škola, preuzeli su ih drugi pisci, sa neviđenom žestinom, kao onedavno počivši Gvinejac Vilijam Sasin, takođe izgnanik iz svoje zemlje. U svom potresnom romanu *Mladić od peska (Le Jeune Homme de sable, 1979)*, kroz brojne alegorije i izomorfizam slika tiranije, on sledi san i tragičnu borbu sina jednog moćnika koji se pobunio protiv režima čija je korumpiranost do-

stigla fantastične razmere. Ujedno slika strašni konflikt u ljudskim dušama između moderne civilizacije koja je nametnuta i autohtonih ruralnih tradicija koje se polagano gube...

Iako je najnovije afričko pismo manje opterećeno ideologijom koja je obeležavala tekstove šezdesetih godina, tragika, pesimizam, gubitak iluzija, naročito izraženi kroz učestalo prisustvo tema smrti, i dalje predstavljaju dominantu. Dok su ranije pisci bili zaokupljeni samim političkim sistemima i njihovom strukturom, danas su usredsređeni na ličnosti *vođa* i njihovo ponašanje. Oko karikaturalnih vlastodržaca, koje opisuju Gvinejac Tijerno Monenenmbo, Kongoanci Soni Labu Tansi (Sony Lab ou Tansi) i Emanuel Dongala, Gvinejac Alijum Fanture (Alioum Fantouré)..., gravitira i politička i književna praksa. Dongalina zbirka novela *Džez i palmsko vino (Jazz et vin de palme, 1982)*, osuda zala u savremenom kongoanskom društvu i podsećanje na saksofonistu Džona Koltrejna, doživela je veliki uspeh. Mladi Abdurahman A. Vaberi iz Džibutija takođe afirmiše novelu. Zanimljivo je da u frankofonij Crnoj Africi ima sve više književnica koje se svojim romanima bore za oslobođenje potlačene afričke žene. Roman *Jedno tako dugo pismo (Une si longue lettre, 1979)* Marijame Ba iz Senegala već spada u klasiku, a lepa i kontroverzna kamerunska romansijerka Kalikst Bejala (Calixte Beyala) smeši se sa fotografija svih francuskih književnih magazina.

Karibi

Bili smo prava maskarada: nosili smo kratke pantalone iz Engleske, pariski prsluk, sako iz Severne Amerike i kapu iz Španije. Indijac, nem, kružio je oko nas, i vraćao se u planinu, na vrh planine, da krsti svoju decu. Crnac, pod nadzorom, pevao je noću muziku iz svoga srca, sam i odbačen, između talasa mora i zemlje, pisao je o Karibljanima kubanski pesnik Hoze Marti.

Može li karipska kultura, sa prevashodno crnačkim korijenima, biti okvalifikovana kao američka, latinoamerička, afrička? Kada se jedan martiniški autor, Vensan Plakoli, oseća kao Amerikanac, na veliko razočaranje uskih tradiciona-

lista Frankofonije, ustaljene istine su uzdrmane. Jer Kariba nosi neuništivi žig sramnih dela Istorije. Spremište Istorije u trenutku velikog evropskog tiskanja ka Zapadu, bivak koji služi svim osvajačkim planovima, svim eksploatacijama, Kariba je nalik onim bastardima koje ostavljamo za sobom. Danas, pet stotina godina nakon otkrića Amerike, ona je sedište nečuvanih društvenih potresa, razdorâ, političkih lutanja bez kraja: možda je upravo ona simbol nemogućnosti uspostavljanja *Novog svetskog poretka*.

Ovako Karijski arhipelag vidi Pjer Astije u svom uvodnom tekstu za petnaesti broj *Pernate Zmije*, pod nazivom *Veliki karijski krik*, posvećen karijskim novelama. Haiti, Martinik i Gvadelupu blizina i more ne samo da ne spajaju, već kao da predstavljaju barijeru: ova ostrva su imala različite, katkada nespojive sudbine. Martinik i Gvadelupa, stare francuske zemlje već tri i po veka, francuski prekomorski departmani, odudaraju od celih Kariba po političkom statusu i nivou života. Idiličan pejzaž povremeno narušavaju cikloni i vulkanske erupcije. Haiti, prva crnačka republika na svetu, koja se izborila za nezavisnost još 1804, bila je poprište krvavih događanja tokom cele svoje povesti: anarhija, američka okupacija, diktatura i teror koji je sprovodio Fransa Divalije, čuveni Papa Dok, među čijim je žrtvama bio i poznati pisac Žak Stefan Aleksis (Jacques Stephen Alexis), uhapšen i kamenovan na smrt 1961. Divalijeov sin Žan-Klod nastavlja očevim stopama. Izbor predsednika Aristida 1989. unosi malo nade, ali vojska 1991. preuzima vlast i paklena spirala se nastavlja... Ogromna beda stanovništva, nepismenost, cikloni... I u isti mah neverovatan procvat književnosti koja osvaja Evropu, Kanadu, Ameriku... u kojima su pisci našli utočišta.

Na ostrvima je i u XVIII i u XIX veku postojalo bogato književno stvaralaštvo, ali nevelikog kvaliteta. Uglavnom se svodilo na sterilni mimetizam Pariza. Za vreme američke invanzije, na Haitiju cveta poezija na francuskom, kao vid otpora. Prvi značajan haićanski roman, *Guverneri rose (Gouverneurs de la rosée, 1944)*, preveden na četrdesetak jezika, napisao je Žak Rumen (Roumain). Kao i u mnogim haićanskim delima, pored francuskog jezika ovde je prisutan i kre-

olski, koji jedini može istinski izraziti haićansku kulturu i stvarnost. Svedoci smo traganja za *antilmošću*, koje će preuzeti svi potonji stvaraoci. Posle drugog svetskog rata nastaju brojna dela, uglavnom u emigraciji. Većina pisaca napustila je zemlju šezdesetih godina. Kao posledica političke represije i ekonomskog kraha, haićanska dijaspora istrajava gotovo četiri decenije i predstavlja specifičan fenomen o kome se mnogo piše. Gonkurovu nagradu za novelu 1982. dobija najslavniji haićanski pisac, romansijer, pesnik, esejista Rene Depestr, koji danas živi povučeno na jugu Francuske, za zbirku novela *Aleluja za jednu ženu-vrt*. Ova proza koja obiluje humorom, utonula u atmosferu tropske senzualnosti, predstavlja pravo karijsko erotsko slavlje, pohvalu ljubavi i ženi. Depestrov čuveni roman *Adrijana u svim mojim snovima* dobija 1988. nagradu Renodo. Priča o lepatici Adrijani, koja umire za vreme ceremonije svog venčanja i pretvara se u zombija, ujedno je parabola o ropstvu i kolonizaciji, pesnička slika mita o zombiju, čudesna freska Kariba u kojoj se stapaju život i smrt, mašta i humor. Adrijana zapravo simboliše haićanski narod. Drugi pisci smeštaju radnju svojih dela u inostranstvo. Junaci Žan-Kloda Šarla u romanu *Manhattan Blues* (1985) rade, poput samog autora, za velike međunarodne novine i vreme uglavnom provode u avionima i hotelima. To je prava galerija nostalgičara. Njihova tuga i beznade sažeti su u piščevoj noveli *Miris tvorova u šumi*: „...ako postoji nešto što nikada neću oprostiti diktaturi, to je vreme koje smo zbog nje izgubili... Brojna su prozna dela koja koriste tehniku *čarobnog realizma*, dragu Kubancu Alehu Karpentjeru. Jedno od njih je i zbirka priča tragično nastradalog Aleksisa *Romansero pod zvezdama (Romancero aux étoiles, 1960)*. Najuspeliji primer ovog pisma je roman Emila Olivijea *Majka-Samoća*. Ovo delo je istovremeno uranjanje u istoriju Haitija još od njegovog otkrića i u kolektivno nesvesno Haićana. Olivije koristi lokalni folklor, vudu, preobražen u aluzivnom i baroknom jeziku. Žan-Klod Finjole (*Figolé*) jedan je od retkih pisaca koji nema nikakvo iskustvo egzila. U romanu *Opsednuti punim mesecom (Les Possédés de la pleine lune, 1987)*, koji podseća na Markesov

roman *Sto godina samoće*, pisac koristi nove književne postupke ništa manje uspešno od svojih kolega.

Na Malim Antilima uočava se postojanje specifične književnosti, vedrijih tonova, u kojoj je jače izražena briga za kreolski jezik. Cveta poezija, ali u senci velikog Sezera. Eduard Glisan (Edouard Glissant), takođe sa Martinika, 1958. dobija nagradu Renodo za roman *Gušterica (La Lézarde)*. U svojim romanima *Komandirova koliba (La case du commandeur)*, 1981) i *Mahagoni (Mahagony)*, 1987), opisuje lepotu martiniških visova i epopeju marona, odbeglih robova. Pisci poklanjaju naročitu pažnju periodu okupacije ovog ostrva od petenističkih snaga kojima je upravljao admiral Rober, o čemu govori čuveni roman Rafaela Konfijana, novelistice i romanopisice, *Crnac i Admiral*. U istorijskom okviru starog sukoba, vrvi živopisni i bolni, smešni i tragični svet sitnih buržuja mulata, koji ne žele da se poistovete sa crncima iz predgrađa, potomaka belaca *bekejaca* i drugih. Ovom galerijom portreta dominira lik buntovnog crnca koji je simbol antilskog naroda. Mnogi pisci sa Martinika i Gvadelupe danas nižu uspehe širom sveta: Patrik Šamoazo (Patrick Chamoiseau), Danijel Maksimen (Daniel Maximin), Žizel Pino, Mariz Konde, Sizan Drasjis-Pinali, Dalamber... pleneći svojom čudesnom mešavinom vuduovske fantastike i egzotične stvarnosti, francuskog i kreolskog pisma.

Indijski okean

Iako su Madagaskar, Maskarenjska ostrva: Mauricijus i Reinion, Komori i Sejšeli veoma blizu jedni drugima, postoji niz kontrasta i razlika među njima. Sva su ona dugo ostala izolovana, sačuvavši divnu floru i faunu. Još uvek se malo zna o poreklu naroda koji ovde žive, pogotovo na Maskarenjima, koji su bili pusti kada su došli Portugalci, početkom XVI veka. Sejšeli su naseljeni tek u XVIII veku, što je bliska prošlost na lestvici ljudske istorije. Šta je zajedničko ovim ostrvima i može li se uporediti Madagaskar, koji je veći od Francuske, sa malim Sejšelimama koji se jedva vide na karti? Ili madagaskarska beda sa visokim standardom Majo-

ta, jednoga od Komora, koji je 1946. odbio nezavisnost i predstavlja francusku prekomorsku teritoriju. Zajednička im je, pre svega, istorija, obeležena francuskom kolonizacijom i upotreba francuskog jezika, iako na Mauricijusu prevladava engleski, a na Sejšelimama engleski i kreolski. No, književnost se, tradicionalno, piše na francuskom. Danas govorimo o književnosti indijskog okeana sa specifičnom estetikom i zahtevima.

Pisci ponikli sa ovog književnog arhipelaga, koji pati od svoje izolovanosti i malobrojne čitalačke publike, oslanjaju se na usmenu tradiciju i pišu, bez kompleksa, kako na francuskom tako i na svojim regionalnim jezicima. Postoji snažna želja za otvaranjem ka svetu; književnost treba da doprinese buđenju nacionalne svesti i da učestvuje u širenju jednog pluralnog identiteta, favorizujući dijalog među kulturama i jezicima. Upravo u književnosti Indijskog okeana integrisane su težnje frankofonije, osećanje zajedništva i solidarnosti sa drugim frankofonim kulturama, put ka stvaranju demokratskih civilnih društava.

Na Madagaskaru se književnost malgaškog i francuskog jezika, nakon jednog perioda zamiranja, ponovo diže iz pepela, napajajući se mitovima, legendama, basnama. Iako su dela brojna, naročito novele, nema velikih književnih ostvarenja. Malgaški pisci zaokupljeni su problemom izlaženja iz izdavačkog geta. Čekajući bolje dane, umnoženi tekstovi kruže od ruke do ruke u književnim krugovima, a izdavanje dela o sopstvenom trošku je uobičajena praksa. Velika književna nada je mladi Raharimanana, čija je zbirka priča *Prozorčić* naišla na veliko zanimanje u Francuskoj. Ova neobična pesnička proza, spoj brutalnosti i krajnje poetičnosti, lepote i užasa, artikuliše se oko svetlosti i tame, paradoksa i poruge. Svaka priča upućuje na *Veliko Ostrvo* koje oduvek plovi između bede i lepote, na kome limun deci zamenjuje fudbalsku loptu. Dečak iz priče *Bogato dete* progutao je sto franaka, bežeći od rulje. Umire od gladi. Žena otvara utrobu svog mrtvog deteta da u njoj sakrije drogu. Svuda krv, leševi... Prisutna je i snažna erotika, retka kod još uvek stidljivih frankofonih pisaca.

Mauricijus je poznat po svojim velikim pesnicima: Mal-

kolmu Šazalu (*Malcolm Chazal*), Eduaru Moniku (Maurick), romansijeru Žanu Fanšetu (Jean Fanchette). Poznati novelisti i romansijeri Le Klezio smatra sebe piscem Mauricijusa, kome je posvetio nekoliko dela. Ovde se neguje i kreolstvo i kulijstvo (*coolitude*), stvaralaštvo kulija, potomaka indijskih radnika na plantažama šećerne trske, koji su dovedeni, nakon ukidanja ropstva, da zamene crnačke robove. Svoju tradiciju najviše neguju kroz snažnu i potresnu poeziju, na čelu sa velikim pesnikom Kalom. Karl de Suza u svojim romanima *Englezova krv* i *Kuća koja je klizila ka pučini* obrađuje problem krhke ravnoteže koja vlada među zajednicama na ostrvu, gde se sukobljavaju branici *naroda-duge* i sejači mržnje i netolerancije. Nažalost, sem Karla de Suze, ostali pisci čitaju se samo na Mauricijusu.

Arhipelag Sejšela, koji broji 92 ostrva, je nova zemlja i njena populacija je uglavnom afričkog porekla. Kreolski je ovde jezik u školstvu. Književno stvaralaštvo novijeg je datuma i u njemu preovlađuje poezija. Antoan Abel je jedini pisac čija su dela *Suvi kokos (Coco sec)* i *Priče i pesme sa Sejšela (Contes et poèmes des Seychelles, 1977)* objavljena u Francuskoj.

Kulturna bogatstva Komora, mesta susreta naroda i kultura još od XII veka, ukorenjena su u snažnim usmenim tradicijama. Na ova četiri ostrva govori se komorski, svahili, arapski i francuski koji je jezik društvenog uspona i modernosti. Kao i na Sejšelimu, uglavnom se pišu priče i poslovice, ali brojne su i socio-političke studije. Roman Muhameda Toahirija (Toihiri) *Republika golobradih (La république des imberbes, 1985)* je prvo objavljeno delo jednog komorskog pisca. Ovoga leta pratimo dramu na Komorima. Svedoci smo istorijskog paradoksa. Komorska ostrva Anžuan i Moheli, utonula u bedu, vode bitku da se vrate na neki način pod francusko okrilje...

Iako je poezija oduvek bila kamen temeljac reinionske književnosti, posle drugog svetskog rata dolazi do prodora romana. Roman Aksela Govena (Axel Gauvin) *Kravata i sin (Cravate et fils, 1996)* izašao je u Parizu i u džepnom izdanju. Najpoznatiji pisac je Žan-Fransoa Samlon, novinar, pesnik, romansijer, doktor književnosti. U njegovom romanu

Noć ciklona, nabijenom ostrvskom senzualnošću, prepliću se stvarnost, fantastika, egzotika. *Drvo nasilja*, veoma složene radnje, govori o napetoj političkoj situaciji na ostrvu. Samlon je tipični Reinionac koji nikada nije napustio svoje ostrvo. Godine 1991. objavio je *Antologiju reinionskog romana*.

Gvadelupljanka Mariz Konde dva svoja romana posvećuje Seguu, srednjevekovnom afričkom carstvu. Alžirac Kateb Jasin inspirisan je u svojoj poeziji malgaškom tragedijom. Pevajući o Madagaskaru, on pravi most između potlačenih naroda i uveliko igra ulogu *pisca-prelaznika (écrivain-passeur)*. Njegova divna i potresna pesma *Lutalački narod (Le peuple errant)* odgovor je na krik malgaškog pesnika Žaka Rabemananjare, legende malgaške književnosti, koji nakon pobune na Madagaskaru 1947. piše u zatvoru u Tananariveu, čekajući da bude pogubljen.

Ono što izbija iz ovog književnog bilansa jeste volja većine frankofonih pisaca da potvrde svoj sopstveni identitet, ali u perspektivi otvaranja, integracije kulturnih doprinosa, razmene iskustava, mešanja. Poželimo da ove književnosti, u kojima leži budućnost francuskog pisma, uspeju da ojačaju svoju solidarnost.

Arl, avgusta 1997.

Sadržaj

Pijer Astije
Pernata Zmija
i književnost na francuskom jeziku (5)
Lui-Filip Dalamber
Makaronada (7)
Žan-Klod Šarl
Miris tvorova u šumi (20)
Emil Olivije
Trostruka smrt Solomona Lakroa (29)
Rene Depestr
Jedan japanski dan (36)
Mariz Konde
No woman no cry (50)
Žizel Pino
Davno prokletstvo... (70)
Rafael Konfijan
Snopić šećerne trske (80)
Sizan Drasjis-Pinali
Od znoja, šećera i krvi (94)
Rabah Belamri
Mesec će pojesti babarogi (105)
Habiba Karau
Dunja (117)
Kadi Sila
Zid kuće (125)
Vilijam Sasin
Jedan meleski dan (132)
Marsel Zang
Odmor (140)
Čikaja U Tam'Si
Zlokobni predznak (149)
Abdurahman A. Vaberi
Galerija ludaka (154)
Žan-Fransoa Samlon
Juče, kradljivci sunca (165)
Karl de Suza
Prečica (171)

(0)

Žan-Lik Raharimana
Prozorčić (180)
Žan-Lik Raharimana
Džamala (184)

Rečnik (189)
Biografski podaci o autorima (196)
Abecedni spisak autora
i originalnih naslova pripovedaka (203)
Jedan pogled na frankofone književnosti (205)

(1)